

אֲרִיץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעִבְדֹת אֶת־
הָעִבְדָּה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: וְשִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג
לַיהוָה: מִצּוֹת יֹאכַל אֶת שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָּךְ חֶמֶץ וְלֹא־יִרְאֶה
לָּךְ שְׂאֵר בְּכֹל־גִּבְלֶיךָ: וְהַגְדַת לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה

וּתְפַלֵּחַ יָת פְּלִחָנָא הָדָא בְּיַרְחָא
הַדְרִין: וְשִׁבְעָה יוֹמִין תִּיכּוֹל
פְּטִירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה חַגָּא
קָדָם יִי: וְפְטִיר וְתֹאכַל יָת שִׁבְעַת
יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזֵּי לָּךְ חֶמֶץ וְלֹא
יִתְחַזֵּי לָּךְ חֶמֶר בְּכֹל תְּחוּמָּךְ:
וְתִתְחַזֵּי לְבִנְךָ בְּיוֹמָא הַהוּא
לְמִיכָר בְּדִיל דִּין עֵבֵר יִי לִי

לקח בהור

רש"י

שמיך נכלל הוא כנעני (רא"ם): וזרית היא שבועה, ושם ציחק כתיב והקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך, הרי כאלו נשבע ליצחק, וציעקב כתיב שם אלהי אברהם אביך גם כתיב שם את אשר דברתי לך ופירש"י דברתי לאברהם עליך וללרץ (רא"ם), ובש"ח הקשה ומירך, ואינו יודע לכיון לא קושייתו ולא תירוץ: ז) גם כשהם על הארץ הם זרים נמנע שהארץ ענמה ונת חלב ודבש (רא"ם), ואפילו בלא זה מאחר שהארץ מגדל עוים הנותנים חלב לרוב גם תאנים ותמרים מתוקים יוכל להאמר שהארץ ונת חלב ודבש (ג"א): ח) ולא לקדש הבערות, שהרי אמר בחדש הזה, ואין קידוש בערות תלוי בחדש הזה, ופשוט הוא, אלא שהקדים זאת לומר עליו והלא כבר נאמר וכו' (רא"ם): ט) ולזה אמר והגדת מלשון הגדה, לא שתאמר לו דברים קשים כגידין: י) שחיבת "זה" מראה באצבע על מה שמונחים אז לפניו, ופי' צי"ת של בלתי ג"כ בעבור ובשביל, כלומר הקב"ה עשה לי

ביום ההוא כרת ה' את הצרם"י וגו', וצילחק הוא אומר (שם כ"ו ג') גור צאריך הוא וגו', וציעקב הוא אומר (שם כ"ח י"ג) הארץ אשר אתה שכב עליה וגו' (מכילי - תנח"י): זבת חלב ודבש, חלב ז' מן העוים, והדבש ז' מן התמרים ומן התאנים: את העבודה הזאת, של פסח"י (מכילי - תנח"י), והלא כבר נאמר למעלה (י"ב כ"ה) ויהי כי תבאו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנחדש זה, בפרשה ראשונה נאמר ויהי כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, בצן רשע הכתוב מדבר שהוליא את עצמו מן הכלל (מכילי), וכאן והגדת לבנך בצן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמד שחפחח לו אתה בדברי הגדה"י המושכין* את הלז: ח) בעבור זה, בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח"י מזה ומרור הללו (מכילי): עשה ד' לי, רמז תשובה לבן רשע"י, לומר שייני נוסחאות - המושכין - בדבר המשכון.

נסים ונפלאות כדי שאלה ממצרים וכדי שאקיים מצותיו (רא"ם): יא) ציחור חיבת "לי" (רא"ם), והא דנטיר עד הכא, יש לומר כמה טעמים, שרצה דרך אגב לומר חיבת "לי" גם לשאינו יודע לשאול, שהגם שהיה גגאל אם היה שם אצל עיקר העשייה היתה לי ולא לו לפי שלא למד אין כדאי לעשות בשבילו, גם לא רצה להשיב לרשע לבדו, שאסור להסתכל בפניו, ואין להתוכח עמו דכ"ש דפקר טפי, ואפיקורס שהוליא עצמו מן הכלל אין תקוה ממנו, וכל באיה לא ישובן (מ"ל), עוד יש לומר שגל שאלת מה העבודה הזאת לכם אין להשיב לי ולא לו וזלת אם ידעינן שהוא רשע ממעשיו ומדברותיו אחרים, אצל

אור החיים

ח. והגדת לבנך וגו'. לריך לדעת למה לא אמר ואמרת כי חיבת הגדה מלינו לרבותינו ז"ל שאמרו (שבת פ"ז.) שיתכוון זה דברים קשים כגידיים. עוד קשה אומרו ביום ההוא ובסמוך גמר אומר בעבור זה ודרשו רבותינו ז"ל (מכילתא ובהגדה) בשעה שמנח ומרור וגו' והוא

בלילה ולא ביום ואם כן לא היה לו לומר אלא והגדת לבנך לאמר בעבור זה ואני יודע זמן ההגדה שהוא בלילה. עוד לריך לדעת אומרו לאמר והלא כבר אמר והגדת. ונראה כי יכוין על דרך אומרים ז"ל (פסחים קט"ז.) מתחיל בגנות ומסיים בשבח, יאמר גנות אבותיהם של האבות כי לא היה דבר

במפקי ממצרינן
על ידה וידברנו
תהי אוריתא
בידא תקיפא
. ותטר ית קן
מזמן קזמן: יא

עשה ה' לי ולא
ליגאל (מכילי): (ט)
תהיה לך לאות
(רולף לומר) שח
ובזרוע: על ירך
לפיכך ידבר
שהיא כהה"י (מ)
לשכ"י (שירובן)

משבח, וכוא
האדם נעקש מי
אומרו לאמר או
ומסעדים אותו,
לשון לדיק כי י
וכוא אומרו (תי)
חש שחטעה לו
בעבור זה שהוא
כי סמך ביום י
בכלל מצות ההג
שאמר והגדת לו
יחיה פעור"י
לריך להגיד אפי

קסג) שאותו לילה
יש למי לומר אז הוא
י"י

מצוות סיפור יצאג מצרינן
(ב) המרגב גרי' כג משוחח

יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: ־ וְהָיָה לְךָ
 לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן
 תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בֵּיד
 חֹזֶקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ־ וְשָׁמַרְתָּ
 אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים
 יָמִימָה: ־ פ יֵי וְהָיָה כִּי־יִבְאֵךְ יְהוָה אֶל־

במפקני ממצרים: ט ויהי לך קצת
 על ידך ולזכרון בין עיניך בדי
 תהי אוריתא בין בפומך ארי
 בידא תקיפא אפקך יי ממצרים:
 ו ותשר ית קומא קרא לזמנה
 מזמן לזמן: יא ויהי ארי יענה יי

לקט בהיר

רשי

השאלה בעלמנו אינו מוכרת שכוונתו לכס ולא לו, לזה רמז
 תשובתו בחוך תשובת שאינו יודע לשאול (בי"ב): יב
 יליאת מזרים הכחוצה בסוף פסוק, ונדרש מקיפא לרישא
 כלומר מה שהזיאתך ביד חזקה זאת תהיה לך לאות על ידך
 (סד"ז): יג שסתם יד היא יד שמאל, שנאמר (ישעי'
 מ"ח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואומר (שופ'
 ה') ידה לימד תשלמנה וימינה וכו' (מכיל'): יד
 פירש"י במנחות בדרך השני לשון אחר ידכה יד כהה עמיה
 בלא כח עכ"ל, ולא כש"ת שכתב לשון חושך: טו) בגמ' ר'
 עקיבא אומר לא נאמר חוקה זו אלא לענין פסח בלבד, ופירש"י דאירי בה לעיל מניה והאי מימים ימימה משנה לשנה

עשה ה' לי ולא לך, שאילו היית שם לא היית כדאי
 ליגאל (מכיל'): טו) ודיה לך לאות. יליאת מזרים"
 תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך.
 (רולכ לומר) שתכחוצ פרשיות הללו ותקשרם בראש
 ובזרוע: על ידך. (על יד שמאל"י) (מכיל' - תנח' - מנחות
 ל"ו), לפיכך ידכה מלא בפרשה שנייה, לדרוש בה יד
 שהיא כהה"י (מנחות סט): יו) מימים ימימה. משנה
 לשנה"י (עירובין ל"ו): יא) (והיה כי יבאך. יש

אור החיים

שעל כל פנים הוא לריך להגיד אפילו צינו לבין
 עלמנו אם כן למה אמר לבך, ואולי שבאמצעות
 היחור אני מבין כן ולא בלא יחור"י. ואפשר עוד
 שירמזו באומרו והגדת לבך שאם יגיד הגדה
 האמורה בענין יזכה ה' שיגיד לבנו וכדי שלא
 תעשה לומר דוקא"י, לזה אמר לאמר:
בעבור זה. י"ב) אולי שרמז בחיבת זה י"ב מצות
 הרשומים בחג הפסח, ג' דברים פסח מלה ומרור,
 והגדה, וז' ימי החג, וקידוש יום ה' וצ"י"ה, הרי
 י"ב כמספר ז"ה, והוא אומרו בעבור זה עשה וגו',
 והגם שז' ימי החג לענין תרי"ג מצות אינם נמנים
 לז' מצות"י:
יא. ודיה כי יבאך וגו'. אמר והיה כי יבאך

משובח, והוא אומרו והגדת דברים קשים שלב
 האדם נעקש מהם, ואחר כך מסיים בשבח, והוא
 אומרו לאמר אמירות משובחוח משמחים את הלב
 ומסעדים אוחו, ואמר ציום ההוא הודיע במתק
 לשון לדיק כי הלילה ההוא יום תקרא לא לילה,
 והוא אומרו (תהלים קל"ט) ולילה כיום יאיר, ולא
 חש שתעשה לומר יום ממש ממה שגמר אומר
 בעבור זה שהוא בשעת מלה כו' כאומרם ז"ל. ואולי
 כי סמך ציום ההוא עם והגדת כי גם נס זה"י)
 בכלל מצות ההגדה. עוד יראה באומרו לאמר להיות
 שאמר והגדת לבך חינוח אם יש לו בן אם אין לו בן
 יהיה פטור"י) תלמוד לומר לאמר שעל כל פנים
 לריך להגיד אפילו צינו לבין עלמנו. ואם תאמר כיון

אור בהיר

קפח) שאחזו לילה כיום יאיר. קפח) מסיפור יליאת מזרים.
 יש למי לומר או הוא שחייב לאמר. קפח) דוקא אם יש לו בן חייב. קפח) ולא אמר בעבור אלו. קפח) פירוש יום טוב הא'
 ויום טוב ה' שהוא שביעי של פסח, ונחשב לאחד. קפח) אבל בדרך רמז נוכל לנמנו לו.

כמים: פ טז « שמור את-ה'ש
האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך
כי בתדש האביב הוציאך יהוה
אלהיך ממצרים לילה: ב וזבחת פסח
ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום
אשר-יבחר יהוה לשכן שמו שם:
76 לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים
תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזון

כמים: א טז ית ירחא דאביבא
ותעבד פסחא קדם יי אלהיך ארי
ב ירחא דאביבא אפקה יי אלהיך
ממצרים ועבד קה נסין בליליא:
ב ותבוס פסחא קדם יי אלהיך מן
בני ענא ונכסת קודשיא מן תורי
באתרא די יתרעי יי לאשראה
שכנתה תמן: ג קא תיבול עלוהי
חמיע שבקעא יומין תיבול עלוהי
פטיר קחם עני ארי בכחילון

לקט בהיר

רש"י

אחרת: (א) פי' הלא צויתך להקריב מנחה מן התבואה
החדשה נט"ו בניסן א"כ זהור ושומר שמהיה התבואה
מבוסלת ואזני צמדש ניסן, ובחדש הזה שהוא חדש האביב
ועשית פסח, והיאך אפשר לשומר זאת, שצריך לפעמים
לעשות י"ג חדשים בשנה כדי להשלים החסרון, לפי שי"ג
חדשים אינם שנה שלימה לפי הליכת החמה אשר זו תלוי
האביב: (ב) כלומר יאלת מרשות מזרים, כי זה המכונן
בליאת מזרים וכן פירשו ראב"ע ז"ל, ולשון הספרי שנגאלו
בלילה: (ג) לאן הוא שם כולל על זהמה דקה, כגש ועו
פרטים, אבל צקר זהמה גסה פסול לקרבן פסח: (ד) פי'
הגם שתיבת וזבחת מושך אחר עמו, אעפ"כ מחולקים הם,
לאן תזבח לפסח וצקר תזבח לחגיגה (רא"ם), ורא"ם הלא
משמעות הכתוב אינו כן ולמה אמרה התורה צדק זה
שמשמעותה שגם הצקר יהיה לפסח, לזה אמר שצורך פסח
הוא כדי שיהיה שבע אחר אכילת הפסח (ג"א), ועוד למדו
רבותינו דברים הרבה מפסוק זה וכוננו הכתוב על כולו
לזה אמרה בלשון זה: (ה) פי' אינו מלשון עני שאינו לחם
עני שנעשה מסלת נקיה ועולה על שלחן מלכים, אלא מלשון
עינוי וזער, שעיסה זו נתענה שאפו אותה בחפזון קודם
שמתעלה ותחמץ כראוי, ומרומז על הגאולה כדלקמן שאין
גאולה אלא דוקא אחר עינוי וזער ושעבוד, ופשוט הוא זאת,
צריך זכר שהלא כן הוא בפועל, אבל אם נזכיר העוני ואעפ"כ
ממה שאמרנו בלות הקודם, והוא טעם על איסור אכילת חמץ, ואין הפי'
שלא היה להם שהות להחמץ עיסתם, וכדמפרש
והואך שאין החפזון של ישראל, שהלא לא ילאו עד אמלע היום
והיה להם שהות די והותר לאפות ולהזמין זדה (ולא עשו זדה
שמהם לא לזה להם והאמינו וצטחו) גם ידעו מקודם שעתידיים
ללא, וילאו בקומה זקופה ולא בחפזון ולא כנגב הצורה,
אלא הוא כעין משל, כי האופה עיסתו מזה קודם שמתחמץ
הרי הוא עושה בחפזון, ואסרה התורה לאכול העיסה
הנעשה במיתון שבה יהיה זכרון על חסדי השי"ת שעשה ילאחינו
בחפזון של מזרים (בד"א): (ז) הקושיא ידועה, הלא
נטווו מקודם על

וכולו הותר הצא מכלל איסור הוא שהרי קדוש
ונשחט בחזן בלא פדיון וגאלכל יכול (יהא) חף הדם
מותר תלמוד לומר רק את דמו לא תאכל: (ח) שמור
את חדש האביב. מקודם צואו שמור שיהא ראוי
לאביב: (י) להקריב זו את מנחת העומר ואם לאו עבר
את השנה (ספרי - סנה"א): (יב) ממצרים לילה. והלא
ביום ילאו שנאמר (במד' ל"ג ג') ממחרת הפסח ילאו
בני ישראל וגו', אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה
רשות ללחם שנאמר (שמות י"ב ל"א) ויקרח למשה
ולאחרן לילה וגו' (ספרי - בכורות ע"ג): (כ) וזבחת פסח
ל'ה אלהיך צאן*. שנאמר (שמות י"ב ה') מן הכבשים
ומן העזים תקחו (ספרי): ובקר. תזבח לחגיגה
(ספרי - איקף) שאם נמנו על הפסח חצורה מרובה
מזיאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השובע
(פסחים ע"ג), ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק
זה: (ג) לחם עני. לחם שמזכיר את העוני: שנחטעו
במזרים (ספרי): כי בחפזון יצאת. ולא הספיק צאק
להחמץ, וזה יהיה לך לזכרון, וחפזון (זה) לא שלך
היה אלא של מזרים: שכן הוא אומר (שמות י"ב ל"ג)
שינוי נוסחאות: צאן ובקר והלא כבר נאמר מן הכבשים וגו' אלא צאן לפסח ובקר לשלמי
חגיגה שאם נמנו וכו'.

נפקתא מארע
דתרבר ית יונ
דמצרים קר
יתחזי קה י
שבקעא יומין ו
די תבוס ברמי
קצפרא: ה קית
פסחא בחדא

ותחזק מזרים
תזכר. על יד
לחתך: (ד) ול
בערב ביום
צפסח דורות.
ויוס ראשון הא
אמר (שמות י"ב)
מזכרים, ולפי
והתחיל לדבר
תאכל עליו מז
הוארך לפרש צו
ילין מן הכשר
שלמים הנשחט
נאכלין אלא
הראשון. דבר ל
עליה שנאכלת
עוב הראשון
בשר חגיגה ה
שינוי נוסחאות: טל
לפסח דורות, וב
מיירי צחלב דכה
ללמד על כל הק
צריך האי קרא ל
אשר תזבח ביום
שא"כ מיותר הו
מקושר הוא למי
שהוא מערב יו"
מקושר לתיבת צ
שבלא זה היינו ל
הוא לפרס המק
לזה הביא דרשת

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעַא דְיִשְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עֲבָדֵי. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

מוזגין כוס שני לכאור"א מבני הבית, וכאן הבן שואל מאביו מה נשתנה. אם אין לו בן תשאל הבת ואם אין לו תשאל אשתו ואם אין שם אלא הוא, שואל את עצמו.

הריני רוצה למזוג כוס שני כמו שתקנו חכמינו זכרונם לברכה ארבע כוסות של יין דרך חירות ושמחה, וכנגד ארבעה לשונות של גאולה ואסמכוה ג"כ אקרא (שמות י"ג) דוהגדת לבנד, כדי שיראה הבן שמוזגין כוס שניה קודם אכילה וישאל, ויאמרו לו סיפור הנסים והנפלאות שעשה לנו השי"ת במצרים (מס' אור השנים), לשיקבה"ו וכו'.

76 מַה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת. שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה.

— עכשיו אנו כאן בכבל לשנה הבאה — תקותינו שנהיה אי"ה בארעא דישראל — בארץ ישראל. = וכאשר באו לארץ ולא היה שייך לומר כמו שאמרו עד עכשיו, שינו הנוסח ואמרו: הַשְׁתָּא עֲבָדֵי — עכשיו אנו עדיין עבדים תחת שיעבוד פרס ויון. לשנה הבאה — תקותינו שנהיה אי"ה בני חורין — מבלי השתעבדות.

מצות עשה בליל זה לספר בניסי יציאת מצרים. וכדי לעורר את הנפש שתתפעל תיכף בהתחלת הסיפור מהניסים הנפלאים והטובות הגדולות שעשה השי"ת עמנו, ולא יבא ההתפעלות רק אחר שגמר כל הסיפור, סידר בעל ההגדה בתחילתו ענינים הכוללים בתוכם את תוכן ונקודת הנס, אשר עם ישראל שהיו עבדים לפרעה, הגיעו להיפוכו וניגוד המוחלט ליציאת לחרות עולם בגאולת מצרים. ועשה בעל ההגדה את זאת בד' קושיות הללו, כי ב' קושיות הראשונות באים על מנהגי לילה זה המורים על עבדות וב' קושיות האחרונות באים על מנהגי לילה זה המורים על החרות. וסדרם בסגנון של קושיות ותירוץ כי מטבע האדם שיבין ביותר עמקות ענין ותוכנה כשיהיה לפניו בדרך שאלה ותשובה. ועל כן יתעורר על ידי זה תיכף בהתחלת הסיפור לספר ביציאת מצרים בחשק והתעוררות הנפש.

מַה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה — של פסח מכל הלילות — של ימות השנה. שעושים בו שינויים ודברים הפכיים, ואלו הן:
שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת — של ימות השנה אנו אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה — כפי

5

הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ
אוֹכְלִין שְׂאֵר יַיִן
שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת
פְּעַם אַחַת. הַזֶּה
שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת
וּבֵין מְסַבִּין. הַזֶּה

יהיו המצות מגולים קצת כג

עֲבָדִים הֵיינו

רצונינו. הלילה הזה — של על עבדות.

ועוד נוסף:
שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת — כפי רצונינו. הלילה הזה — מאכל עבדים ומורה על עבדו ולעומת זה:

שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת — מחוייבין לטבול את הירקות של פסח, יש חוב להטביל אה ופעם אחת בחרוסת, כמנהג ה ועוד נוסף:

שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת — מסובין — כפי רצונינו. הן מסובין — כמנהג בני חורין

וקושיות הללו מתורצים ו הללו להורות על

עבדים היינו — מתו שהיה מדינה קשה, ואחר כך:

הַזֶּה שֶׁל פֶּסַח הַמָּטוּר

הַזֶּה לְ תַיִם יִצְחָק אֵינִי קֹשֶׁתֶּטֶלֶט

הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה : שְׂבֻכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ
 אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת. הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוּר :
 שְׂבֻכָל הַלַּיְלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבִּילִין אֶפִּילוּ
 פְּעַם אַחַת. הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים :
 שְׂבֻכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין
 וּבֵין מְסַבִּין. הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מְסַבִּין.

יהיו המצות מגולים קצת בשעת אמירת ההגדה, וטוב ונכון לפרש ההגדה לנשים וילדים.

עֲבָדִים הֵיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ

רצונינו. הלילה הזה — של פסח כלו מצה, — שהוא מאכל עבדים ומורה על עבדות.

ועוד נוסף:

שבכל הלילות — של ימות השנה אנו אוכלין שאר ירקות — כפי רצונינו. הלילה הזה — של פסח, אוכלים דוקא מרור — שהוא גם כן מאכל עבדים ומורה על עבדות.

ולעומת זה:

שבכל הלילות — של ימות השנה אין אנו מטבילין — אין מחוייבין לטבול את הירקות שאוכלין, אפילו פעם אחת. הלילה הזה — של פסח, יש חוב להטביל את הירקות שתי פעמים — פעם אחת במי מלח ופעם אחת בחרוסת, כמנהג העשירים, ודבר זה מורה על חירות.

ועוד נוסף:

שבכל הלילות — של ימות השנה אנו אוכלין בין יושבים ובין מסובין — כפי רצונינו. הלילה הזה — של פסח, יש חוב שנהיה כולנו מסובין — כמנהג בני חורין, וגם דבר זה מורה על חירות.

וקושיות הללו מתורצים תיכף באמרו, כי לכך אנו עושים דברים נגדיים הללו להורות על הנס שעשה לנו השי"ת בענין זה. כי:

עבדים היינו — מתחילה לפרעה — שהיה מלך קשה במצרים — שהיה מדינה קשה, ואחר כך ויציאנו יי אלהינו — מפרעה, וגם משם —

א

אין את

זה

זה

יד,

יד

מור

ת.

ת.

א

במו

היין

לני

נות

כפי

יהוה אֱלֹהֵינוּ מִשֵּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרוּעַ
 נְטוּיָה. וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי
 בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם.
 וְאֶפִּילוּ כָּלֵנוּ חֲכָמִים, כָּלֵנוּ נְבוֹנִים, כָּלֵנוּ
 זְקֵנִים, כָּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה
 עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמְרַבֵּה →
 לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשׁוּבָח. ל

מַעֲשֵׂה בְרַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
 שֶׁהָיָה מְסֻבֵּין בְּ
 בִיצִיאַת מִצְרַיִם
 תְּלַמִּידֵיהֶם וְאָמַר
 זְמַן קְרִיאַת שְׁמֵי
 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
 כֶּכֶן שְׁבָעִים שָׁנָה
 יִצִּיאַת מִצְרַיִם
 זֹמְא. שְׁנָאמַר, ו

ומביא בעל ההגדה ראייה י

מַעֲשֵׂה — שֶׁהָיָה בְרַבִּי
 עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי
 אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהָיָה מְסֻבֵּין
 בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, — וְהָרַב
 מִתְעַמְקִים בְּסִיפּוֹר, שֶׁלֹּא הָבִי
 וְאָמְרוּ לָהֶם, רְבוֹתֵינוּ: —
 זְמַן קְרִיאַת שְׁמֵעַ שֶׁל שְׁחֵן
 וּגְרִי.

ומכיון שהזכיר את רבי אלע
 סי

אמר רבי אלעזר בן ע
 שבעים שנה, ולא זכיתי -
 יציאת מצרים — פ' יציאת,
 השנה, עד שדרשה בן זומא
 תזכור את יום צאתך מאר

ממצרים, ביד חזקה — על ידי מכות ובזרוע נטויה — שנתברר שהיה
 ניסים ולא בדרך הטבע, ונגאלנו לחרות עולם. וזהו התירוץ על הקושיות. כי
 לזכרון העבדות והחירות אנו עושים הדברים הללו. ועכשיו מתחיל בעל ההגדה
 לדבר מחובת סיפור יציאת מצרים גם עלינו. שלא תאמר מה בצע לנו מגאולת
 אבותינו ואכתי עבדי אנו. כי ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא — או
 את אבותינו ממצרים, הרי — גם אנו ובנינו ובני בנינו — עד סוף
 כל הדורות, משועבדים היינו בשיעבוד שיותר גרוע מעבדות. לפרעה —
 מלך הקשה, במצרים — מדינה הקשה. ועל כן ואפילו כולנו חכמים —
 שיודעים מה שכתוב בתורה בענין זה. כולנו נבונים — להבין דבר מתוך
 דבר יותר ממה שכתוב מפורש. כולנו זקנים — וזוכרים מה שראו כמו
 עיניהם. כולנו יודעים את — כל התורה — כולה, שזה הרבה יותר
 מחכם. עם כל זה מצוה — אזהרה וחוב עלינו לספר ביציאת מצרים,
 — כי בעצם הסיפור יש מצוה, כדי להודיע לדורות העתידים ניסי השי"ת
 עמנו. אבל אין שיעור קבוע לחובת הסיפור, רק וכל המרבה לספר
 ביציאת מצרים הרי זה משובח.

קמז:

ערכי פסחים פרק עשירי פסחים

מסורת

מסורת הש"ס

לפי משפט נר מצוה... צד ב מ"ה פ"ה ס"א... צד ב מ"ה פ"ה ס"א... צד ב מ"ה פ"ה ס"א...

ה' (מ"ה פ"ה ס"א) ה' (מ"ה פ"ה ס"א) ה' (מ"ה פ"ה ס"א) ה' (מ"ה פ"ה ס"א)...

רבינו הגאון... רבינו הגאון... רבינו הגאון... רבינו הגאון...

ובת"א יעד הרמ"ש למעניו מים... ובת"א יעד הרמ"ש למעניו מים... ובת"א יעד הרמ"ש למעניו מים...

אין אבותינו ממעדים ולא היה חותם רבי עקיבא... אין אבותינו ממעדים ולא היה חותם רבי עקיבא... אין אבותינו ממעדים ולא היה חותם רבי עקיבא...

בבני עירך וששים בעבורך ונאכל שם... בבני עירך וששים בעבורך ונאכל שם... בבני עירך וששים בעבורך ונאכל שם...

הנה כתוב הכא בעבור זה... הנה כתוב הכא בעבור זה... הנה כתוב הכא בעבור זה...

הנה הנה הנה הנה... הנה הנה הנה הנה... הנה הנה הנה הנה...

הנה הנה הנה הנה... הנה הנה הנה הנה... הנה הנה הנה הנה...

והותם בגולה... וטרפון חוטם כצרון... וטרפון חוטם כצרון... וטרפון חוטם כצרון...

שלה דברים אלו בפסח לא יא... שלה דברים אלו בפסח לא יא... שלה דברים אלו בפסח לא יא...

ממזרים [שנאמר] ויאפו את הבצק אשר... ממזרים [שנאמר] ויאפו את הבצק אשר... ממזרים [שנאמר] ויאפו את הבצק אשר...

ל'אמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים... ל'אמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים... ל'אמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים...

הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה...

הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה...

הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה...

הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה... הוא אומר בשי"א עד אם הבנים שמחה...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... מבניה... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח... אחת היא... לא ינכה הנשר שהוא זכר לפסח...

דהא גם ב"ש לא עשו כדבריהם, וכ"ש כאן דהוי יחיד במקום רבים. ולפי"ז נראה מכאן ראי' מוכחת לפסק הרמב"ם, שפסק כר"ע דהפסח נאכל כל הלילה, דהא רבים סבירי להו כוותי, והיינו ר"א ור"י ור"ט, ויחיד ורבים הלכה כרבים; ודלא כתוסי שנסתפקו בדבר אי הלכה כר"א בן עזרי.

אך יש לדחות, דהא דסיפור ביצ"מ כל הלילה, לאו מטום מצות סיפור, אלא משום דהויב לעסוק בהלכות חג בחג הל' פסח בפסח, ותניא בחוספתא דחייב אדם לעסוק בהל' פסח כל הלילה, ונכלל בזה ג"כ לדרוש ולעסוק בנפלאות יצ"מ, דהוי נמי מענין הפסח. וכן מצאתי ב, שיבולי הלקט", שכתב בשם החכם ר' בנימין בר"א הרופא ז"ל, דהא דקאמר עד שבאו תלמידיהם וא"ל הגיע זמן ק"ש של שחרית בא להודיענו בזה שאלמלא ק"ש שהיא מצוה עוברת לא היו נמנעין מלספר ביצ"מ גם אח"כ. עכ"ל. הרי להדיא, דגם אחר שהגיע זמן ק"ש, שהוא ודאי יום, לא היו נמנעין מלספר ביצ"מ אי לאו משום מצות ק"ש, וביום לכ"ע שוב לא שייך כלל מצות סיפור. וע"כ דהוא מטום הל' פסח בפסח.

שוב אינו זמן סיפור יצ"מ ולא שייך בזה כל המרבה לספר ה"ז משובח.

וצ"ל, דהא דהשתתף עמהם בספור אחר חצות, לאו משום מצות ספור יצ"מ של אותה הלילה, אלא משום מצות זכירה של כל השנה, דהא בכל השנה איכא חיובא להזכיר יצ"מ ביום ובלילה.

שוב מצאתי בנוסח ההגדה של הרמב"ם כתוב שמה אחר המעשה הנ"ל: „אמר להם" ר"א בן עזרי הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך וכו'. משמע שזהו שהשיב להם אז באותה הלילה, דהא דמשתתף עמהם בספור לאו משום מצות ספור של אותה הלילה, אלא משום מצות זכירה של כל השנה, וכמו שדרשה בן זומא. **אלא** דעיקר הדבר צ"ע, דכה שייך כל המרבה לספר ה"ז משובח במצות זכירה, הא מכיון שהזכיר יצ"מ מיד יצא ושוב אינו עושה שום מצוה; משא"כ במצות ספור, כל מה שמרבה לספר הוי הכל מצוה אחת ונכלל בהספור.

ואולי דהא דהשתתף עמהם הוא מטום דלא רצה לעשות כדבריו לפרוש מהם בהגיע חצות לילה,

[ד

הלכה כראב"ע דאמר דאם אכל פסח ומצה לאחר חצות לא יצא, וא"כ לדידי' גם מצות ההגדה צריכה להיות קודם חצות, דהא בעינן „בעבור זה" בשעה שיש מצה ומרור לפניך, כנ"ל, וא"כ, כיון דמרור בזמנ"ו אינו אלא דרבנן ומצות ההגדה הוי דאורייתא, ה"י לו להגיה מלאכול המרור עד אחר חצות, ובמקומו למחר לומר קצת ההגדה כדי לצאת מצות סיפור יציאת מצרים דאורייתא.

ה„דגול מרובה" כסי' תע"ז כתב, במי שאירע לו אונס שלא ה"י יכול לעשות הסדר של פסח ונשתתף עד סמוך לחצות ושוב לא נשאר לו רק זמן כועט עד חצות, יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל, וגם יברך על המרור ויאכל תיכף קודם חצות, ואח"כ יאמר ההגדה לאחר חצות.

ותמהני עליו, דהרי הא דצריך למחר באכילת מצה קודם חצות הוא משום דמספקא לן דלמא

הגדה

[א

ונראה, עפ"מ ששמעתי ממו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א בט"ם אביו מרן הגר"ה הלוי ז"ל, שבכל שנה בשעת הסדר של פסח ה"י מבאר לפני ב"ב מה היא המצוה של סיפור יצ"מ, הרי בכל השנה יש מצוה של זכירת יצ"מ, וא"כ מה ניתוסף אותה הלילה ע"י המצוה של ספור מה שאין בזכירה, וה"י אומר, שהחילוק בין זכירה לסיפור הוא בג' דברים: חדא,

76 בהגדה של פסח: אמר רבי אלעזר בן עזרי הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' למען תזכור וכו'.

לכאורה קשה, הלא האי מימרא דראב"ע היא משנה בפ"ה דברכות, לענין חיוב זכירת יצ"מ של כל השנה, ומה שייך זה למצות ספור יצ"מ שבליל פסח

הר"ק ל' ארי' פוארנצ'יק זצ"ל

ספור הוא לספר לאחר דרך שאלה ותשובה, כדכתיב: והי' כי ישאלך בנך וגו' והגדת לבנך וגו', הבן שואל מה גשתנה וכו' והאב משיב עבדים היינו, ואפי' הי' לבדו שואל לעצמו מה גשתנה וכו' כדרך ספור לאחר; ועוד חילוק, שבזכירה אין צריך אלא להזכיר היציאה ממצרים לבדה, אבל בספור צריך לספר כל ההסתלשות וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח; ועוד ניתוסף במצות ספור, לספר טעמי המצות של אותה הלילה, רבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח ואלו הן פסח מצה ומרור וכו'. וכל זה עיקר המצוה של ספור יצ"מ. וכן מבואר להדיא ברמב"ם פ"ז מה' חו"מ ז"ל: מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן שנא' זכור וגו' ומנין שבליל ט"ו ת"ל והגדת לבנך וגו', ואח"כ מבאר הרמב"ם מה היא המצוה של ספור וכתב שם בהל"ב: מצוה הורדע לבנים שנא' והגדת לבנך לפי דעתו של בן אביו מלמדו כיצד אם הי' קטן או טפש וכו' ואם הי' הבן גדול וחכם וכו' וצריך לעשות שינוי כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה גשתנה וכו' אין לו בן אשתו שואלתו הי' לבדו שואל לעצמו, ובהל"ד: וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח כיצד מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי תרה ומלפניו כופרין וטועין אחר ההבל ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מן האומות וקרבנו ליחודו וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו במצרים וכל הירעה שגמלנו ומסיים בניסים ונפלאות שנעשו לנו, ובהל"ה שם: כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח

לא יצא יד"ח ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום כה וכו', וכסיים הרמב"ם: ודברים האלו כולן נקראין הגדה. עכ"ל. הרי להדיא, שכל הג' חילוקים אלו כולן נכללין בהמצוה של, והגדת לבנך" בהמצוה של ספור. וכיון שמצות צריכות כוונה ע"כ הי' מצוה לכיון לצאת בג' דברים אלו. עכ"ד.

ולפ"ז נראה, שהבעל הגדה, שרצה ג"כ לבאר לנו עיקר המצוה של ספור יצ"מ והחילוקים שבה, ע"כ הקדים בדבריו המשנה של ראב"ע, לומר, שגם בכל השנה איכא מצוה להזכיר יצ"מ בלילות, וא"כ מה ניתוסף אותה הלילה בהמצוה של ספור מה שאין בזכירה, וע"ז הוא דכסיים: ברוך המקום כנגד ארבעה בנים דברה התורה בהמצוה של ספור, והיינו שמצוה להודיע לבנים וכפי דעתו של בן אביו מלמדו, ואח"כ מבאר מתי היא המצוה של ספור לבנים: יכול מר"ח וכו' ת"ל בעבור זה בשעה שמצוה ומרור מונהים לפניו, ואח"כ מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מתחלה עוברי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ומתחיל לדרוש מארמי אובד אבי ומאריך בדרש פרישה זו עד שגומר כל הפרשה, כדתנן בפ' ערבי פסחים, ואח"כ מביא דברי ר"ג כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח וכו', ובזה נגמרה המצוה של ספור, ואח"כ מתחיל ענין אחר, אמירת ההלל, ומתחיל: בכל דור ודור חייב לראות עצמו וכו', שזהו הקדמה לחיוב ההלל, ומתחיל באמירת הלל. ונמצא שכל דברי ההגדה אין בהם מענין אגדה ודרוש, אלא כולם בנויים על יסוד ההלכה וחלקי המצוה של ספור יציאת מצרים.

ב

בברכת, „אשר גאלנו“ שלאחר ההלל מסיימים: כן הי' אלקינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים שמחים בבנין עירך וששים בעבודתיך ונאכל שם מן הנובחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון וכו'. צריך ביאור על אריכות הלשון הנה, שהוצרכו לבאר שנאכל שם מן הפסחים, מן איזה פסחים — „אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון“. הרי זה פשיטא, שכל קרבן אם מקריבים אותו כדינו והוא כשר הרי הוא לרצון.

ונראה בזה, עפ"מ ששמעתי בשם הגאון הנצי"ב מולוז'ין ז"ל לבאר מה דאיתא במדרש (הביאו הגאון מזהר"י עמדין ז"ל), שלאחר חורבן המקדש עד חורבן ביתר הקריבו ישראל קרבן פסח בירושלים במקום המקדש, והנה מדהקריבו קרבן פסח ע"כ שבנו שם מזבח, וא"כ קשה למה לא הקריבו גם שאר קרבנות כיון שהי' להם מזבח; ואמר ע"ז, דכיון דבעינן שחיטת

הזבח נזבח וכו' לשם ריח לשם ניחוח, ונתי דאין זה אלא לכתחלה ואינו מעכב בדיעבד, זהו משום דראוי לשם ריח ניחוח וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אבל לאחר החורבן, שהתורה אמרה: והשימותי את מקדשיכם ולא אריה בריח ניחוחכם, והעידה התורה שהקרבנות שוב לא יהיו לריח ניחוח, ונמצא ששוב אינם ראויים לריח ניחוח, וע"כ שאר קרבנות כיון דצריך בהם ריח ניחוח אי אפשר להקריב, דפסולים הם מטעם וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בהם; משא"כ בקרבן פסח, דלא כתיב ביה ריח ניחוח ולא צריך בו שחיטה לשם ריח ניחוח, שפיר הי' אפשר להקריב גם לאחר החורבן. עכ"ד ז"ל.

וטעם הדבר, מה שקרבן פסח שאני מכל הקרבנות דלא צריך ריח ניחוח, נראה, עפ"מ שכתב הרמב"ן בסה"מ מצוה א' בטעם בעל הלכות גדולות שלא מנה במנין המצות האמונה במציאות השם, וכתב,

מצות שבגוף ושעל גוף הפסח דמרבין בפ"ש מכל חקת הפסח יעשו אותו ואפילו מצות דרבנן שבגוף הפסח נהגו גם בשני וכן מוכח ממה שכתבו ה"חוספ' (ר"פ ערבי פסחים) דלכך נקט ערבי פסחים לשון רבים משום פסח ראשון ושני הרי דס"ל שמה שתקנו שלא יאכל מן המנחה ולמעלה כדי לאכול פסח ומצה לתאבון גם לערב פסח שני תקנו אכן זה פשוט שכל מה שהי' בפ"ר משום זכר לגאולה ולא הי' בגוף הפסח לא הי' בפ"ש ולכן לא הי' לא ספור יציאת מצרים ולא ד' כוונות ולא הסבה שכל זה לא נוגע לפסח.

ואם צריך טבול בחרוסת בפסח שני לכאורה תלי בפלוגתא שבין ת"ק ורבי אלעזר ב"ר צדוק שם (דף קי"ד) דלת"ק שאין חרוסת מצו' רק משום קפא ודאי נהגו גם בשני דמ"ש לענין קפא ראשון משני אבל לראב"צ דס"ל מצו' זכר לתפוח וזכר לטיט אין זה חיוב רק בפסח ראשון אמנם נ"ל דודאי גם ראב"צ לא פליג אמצאות שמועיל חרוסת לקפא רק דס"ל דאפילו לא יקפיד אקפא או אם יכול להסיר קפא ע"י דבר אחר מכ"מ יש חיוב בחרוסת ולכן אפילו לראב"צ דפסק הרמב"ם כוונתי' מכ"מ יש טבול בחרוסת גם בפ"ש ומכ"מ יש חילוק בין פ"ר לפ"ש לענין חרוסת לשיטת הרמב"ם הי' חו"מ (פ' ח') שגם המצה טובל בחרוסת ע"ש שזה ודאי לא הי' בפ"ש כיון שהטבול הוא או רק משום קפא וזה לא שייך רק במרור.

באכילתו ושמביאין עמו חגיגה ושכא בטומאה דכל הני הם בראשון לבד. ולא חשב הרמב"ם הך דג' כתות וגם החילוק של נשים ה"ל לחשוב אחר שפסק נשים בשני ושות שם (פ"ה) ולא ידעתי למה השמיטם. ולפ"ז יש בין ראשון לשני כל יראה ושאינ' נשחט על החמץ ושטעון בקור ושטעון ג' כתות ושמביאין עמו חגיגה ושאינ' מוציאין חוץ לחבורה ושכא בטומאה וחייב כרת למ"ד דכרת בראשון ולא בשני וחייב נשים למ"ד נשים בשני ושות ומה שמשופקים החוספ' אם בא פ"ש קודם התמיד.

והנה בכל החילוקים מפורש הטעם דמה שהשני אינו בכל יראה ולא תשחט יליף פסחים (דף צ"ה) מקרא ומה שאין טעון בקור יליף שם (דף צ"ו) מהוה וכן לשאר הדברים שפרטנו שהם דוקא בפ"ר ולא בפ"ש מפורשים הטעמים במקומם בגמרא ע"ש אכן מה שקחשיב בתוספתא שגם ג' כתות אינם בשני לזה לא ראיתי טעם לא בגמרא ולא בראשונים ולא באחרונים מ"ש ג' כתות משאר מצות של עשיית פסח ואל' שמפני שהמקריבים פ"ש מועטין לא הוצרכו לכך דו"א שהרי גם בפסח ראשון אפילו לא היו רק חמשים המקריבים הוצרכו להתחלק לג' כתות כדאמרינן שם (דף ס"ד) ולענין אולי י"ל כיון דמה שמצות שבגופו נהגים גם בפ"ש ילפינן מכלל חקת הפסח יעשו אותו ואמרינן במנחות (דף י"ט) דכל מקום שנאמר חקת אינה אלא לעכב ולכן לא ילפינן לפ"ש רק מצות שבגופו שמעכבין בפ"ר אבל ג' כתות אינן מעכבות בפ"ר כמו שפסק הרמב"ם ה' ק"פ (פ' א') וע"ש הטעם בכס"מ ועל כן ל"צ בפ"ש אפילו לכתחילה. ואף שקריאת ההלל ג"כ אינו מעכב מכ"מ צריך בהקרה דשיר צורך עבודה הוא. ולפ"ז יש ראיה למה שנראה מדברי התוספ' סוכה (דף מ"ב) דבקור מעכב דאי אינו מעכב כתמיד ודאי ג"כ שאינו מעכב בפסח א"כ ל"ל הוה למעט פ"ש מבקור כיון דאפילו בראשון לא מעכב ובמקום אחר הוכחתי משיטת רש"י דס"ל דבקור לא מעכב וגם תמהתי על הרמב"ם שלא הביא כלל דפסח ראשון טעון בקור כמו שהביא לענין חמיד ואין כאן מקומו. אמנם כמה ששוין פ"ר ופ"ש קחשיב במתניתן הנ"ל הלל בעשיי' ונאכל עלי על מצות ומרורים ודוחין את השבת ובתוספתא הוסיף דבשניהם שה תמים זכר בן שנה ואיסור אכילת נא ומובשל וטעונין לינה והרמב"ם הוסיף על אילו שנאכלין בבית א' ואין מותרין מהן ואין שוברין בהן את העצם ע"ש אכן אחתי שייר טובא שלא חשב כמה ששוין פ"ר ופ"ש וחלוקין משאר קדשים דהיינו שאינן נקרבין עד אחר חצות ושנשחטין שלא ל"שמן או שלא לשם בעלים פסולים ושאינן שוחטין על היחיד לכתחלה ושאינן נאכלין אלא למניין ושאינן נאכלין אלא בלילה ושנחנן מתנה א' ואין בהן סמיכה ותנופת חזה ושוק ונסכים כשלמים ואף דלא ראיתי מפורש שכל דינים הללו הם גם בפ"ש מכ"מ מוכח כן מסוגיא דפסחים (דף פ"ט) ע"ש ועוד דכל אילו הם

אמנם יש לחקור במה שאמר ר"ג שם (דף קט"ז) שצריך לפרש טעם פסח ומצה ומרור אם הי' זה גם בפ"ש דלפי מה שכתבו החוספ' שם ילפינן כן מדכתיב ואמרתם זבח פסח הוא פי' באמירה שצ"ל פסח זה שאנו אוכלין ואחקש מצה ומרור לפסח עכ"ל ולפ"ז הוי זה מצוה שבגופו או עכ"פ על גופו של פסח שנוהג גם בשני ועוד שהרי מקרא דזבח פסח הוא ילפינן בזבחים (דף ז') דפסח שלא לשמו פסול וכפי מה שכתבתי לעיל נוהג זה גם בפ"ש וא"כ הי' האמירה דילפינן מקרא זה.

אכן מלבד שהדרשה שהביאו החוספ' אינה במשמעות הפסוק גם הלשון לא יצא ידי חובתו קשה דאם לא קיים מצות אמירה למה לא יצא ידי אכילת פסח מו"מ והר"ן נדחק לפרש דקאמר כאלו לא יצא וכעין מה שנאמר בסוכה (פ"ב) אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך ולענין אין זה דומה לשם דהתם עשה בשיבת הסוכה נגד תקנת חכמים וא"כ שייך לא קיימת ישיבת סוכה מימך כמצות חכמים אבל הכא האכילה מצוה לחוד והאמירה מצוה לחוד ואין שייך שלא יצא במצות אכילה כיון שלא קיים מצות אמירה בהדה ולכן לולא דברי הראשונים הי' נלענ"ד שמה שאמר ר"ג לא יצא י"ח לא לענין אכילת פסח ומצה ומרור קאמר אלא לענין מצות ספור יציאת מצרים דכבר הקשו הפוסקים מה ענין מצות

ינין 311 בשאלה

הרג"ק ר' זקני זאלניער זצ"ל

מוצאג דער ירושלים

בביתן פ"ג ר"ג ר' צבי לרנז צ"ל מלונדון

ע' של ספור יציאת מצרים בליל פסח כיון דבכל לילה חיוב להזכיר יצ"מ כדרשת בן זומא דפסקינן כוותי' ותרצו דבכל לילה די בזכירה לחוד אבל בליל פסח צריך להרבות לספר והנה למעלה אין לזה שיעור ולכן אמרו רז"ל כל המרבה לספר ביי"מ ה"ז משובח אבל הרי צריך שיעור למטה כמה יספר ויהי יוצא י"ח מצות ספור יציאת מצרים ונלענ"ד דלזה בא ר"ג ומפרש ב' דברים האחד שהמועט להיות יוצא הוא לפרש טעמי פסח מצה ומרור כדדרשינן מוהגדת לבנך וגו' בעבור זה עשה ד' לי בעבור זה לא נאמר אלא בשמראה על פסח מצה ומרור וגם מפורשים טעמים של ג' דברים הללו בגי' פסוקים שצותה התורה

לספר לבנים טעם פסח בפסוק ואמרתם זבח פסח הוא וטעם מצה בפסוק ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו וגו' שהוא שלא הספיק בצקם להחמיץ וטעם מרור בפסוק ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ועוד שנית נשמע מדברי ר"ג שאפילו ספר כל הלילה מציאת מצרים ולא פירש טעמים הללו לא יצא י"ח סיפור י"מ ולכן נסמכו דברי ר"ג במתניתן אחר מתחיל בגנות ומסיים בשבח וכו' להודיענו שגם זה מדבר מענין מצות הגדה ופי' זה נכון לענ"ד ולפי"ז לא שייך זה רק בפ"ר ולא בפסח שני ויה"ר שנוכה לעשות פסח ב"ב כעתיקת⁴⁴ הקטן יעקב.

סימן לא

ב"ה אלטאנא, יום ה' ז' אב תרכ"ג לפ"ק. לחתני הרה"ג וכו' מ"ה ישראל מאיר פריימאנן נ"י אב"ד דק"ק פילעהנע יע"א.

ע"ד דבר שאלתך⁴⁵ בארע מילה בשבוע שחל ט"ב להיות בשבת אם יש היתר למוהל ולסנדק ולב"ב לספר זקנם.

תשובה - כבר הערת לנכון שדין זה אין לו שורש בפוסקים ראשונים אמנם באחרונים נמצאו בזה דיעות חלוקות האלי' רבה סיי תקנ"א התיר מר"ח עד שבוע שחל בה ט"ב דבה אוסר להם לספר אלא שכתב שהעיקר כדעה ראשונה שבש"ע דבחל ט"ב בשבת אין לשבוע דין שחל בו ט"ב ובשו"ת פנים מאירות ח"ג סיי ל"ז התיר לספר להם אפילו בשבוע שחל בו ט"ב ע"ש

טעמו ובשו"ת נודע ביהודה ח"ד א"ח (סי' כ"ח) מפפק קצת בהיתר אפילו מר"ח ואילך אבל בשבוע שחל ט"ב כתב פשיטא שאסור ובשו"ת חתם סופר א"ח סיי קנ"ח הסכים עם פנים מאירות⁴⁶ וכתב אילו ראה הנ"כ מה שכתב הפנים מאירות היו הודר ביי' כי אוסר בלי שום ראיה כלל ותמהני שלא הזכיר שגם האלי' רבה אוסר בשבוע שחל בה ט"ב וגם בשערי תשובה הביא בשם שו"ת זרע אמת וגם בשם בני יהודה שהשיגו על פ"מ ואסרו הספורת ולכן לענ"ד אין לזוז מפסק הא"ר לאסור בשבוע שחל בו ט"ב כאמצע השבוע אבל בחל ט"ב בשבת מותר שבכזה ודאי יש לסמוך על הך דעה שאין בזה דין שבוע שחל בו ט"ב ולכן נראה שיש להתיר לספר אפילו בע"ש כשהמילה היא בט"ב בשבת.⁴⁷ כנלענ"ד

הקטן יעקב.

סימן לב

ב"ה אלטאנא, בחודש אב תרי"ג לפ"ק. להרה"ג וכו' מ"ה אלכסנדר אדלער ג"י אב"ד דק"ק ליבעק יע"א.

מעב"ת נ"י שאל לא מצאתי לאחד מן האחרונים דין קבלת תענית כשחל תענית באחד בשבת⁴⁸

והוא בפירוש בתוספ' ע"ז (דף ל"ד) שכתבו ור"י ה"י רגיל כשהי' מתענה באחד בשבת לקבל התענית באלקי נצור עכ"ל ומה שכתב העטרת זקנים והמג"א סימן רפ"ח ס"ק ב' ויקבלו עליהם בשבת שני ימים תענית בימי החול עכ"ל אין ראיה לזה כי שם מיירי בתענית חלום שמדינא מותר

44. משצ"ה דף ת'.
 45. ונוסף בו בכח"י: בני נ"י על דבר שאלתך אודות הספירה לצורך המילה מר"ח אב ואילך - אשיכך - כי דבר קשה הוא לפסוק בענין שאין לו עיקור בגמ' ובפוסקים ראשונים ושנמצא בו בפוסקים אחרונים דעות חלוקות כאשר אודיעך... עכ"ל.
 46. על דברי הרמ"א דאבי הבן ובעל הברית לובשין בגדי שבת הגיה החת"ס (סי' תקנ"א סעיף א') אבל אסורין לספר כמש"כ באליה רבא עיי"ש סקב"ח ע"כ. ועיין מש"כ בורע אברהם סיי ע"ו.
 47. והנה השדי חמד מערכת בין המצרים סימן א' אות ז' שדי נרגא
 48. הנה אף שכתב הרב השואל שהוא הגאון ר"א אדלר אב"ד ליבק (חמיו של הגר"ש קרליבך אב"ד שם) שלא מצא ענין זה באחרונים, עיני ראו ולא זר בשערי תשובה סימן חקסב ס"ק ח' שכתב דז"ל: יחיד, עבה"ט וכתב במרו"ק שגם בתפלת מנחה של שבת יכול לקבלו אך התחנה לא יאמר רק יאמר הנוני בתענית נדבה למחר וכתב במח"כ שהוא פשוט וכן המנהג. ועיין ביד אליהו סי' ו'.

ונקראת קיפא, מפני שהיא מנפחת. והתרוסת היא סם שטורדת אותה רוח, ולא היה גורס להמית את הקיפא, אלא לטרד את הקיפא, כלומר לטרד הרוח והנפוח שבירקות. והטעם שאין מברכין על התרוסת, ואף על פי שהיא מצוה מדברי סופרים, מפני שהיא טפלה לכפרס, ותנן (ברכות פ"ו מ"ז) כל שהוא עקר ועמו טפלה, מברך על העקר ופוטר את הטפלה. וכטבול שני אין לברך על המרור בורא פרי האדמה, אלא לאכל מרור בלבד, פי ההגדה אינה הפסק לענין אכילה, הואיל והמרור לפניו, ואינו נמלך, אבל לענין נטילה הוא הפסח הדעת, שהידיים עסקניות הם. ומזה הטעם אין לברך בורא נפשות רבות אחר אכילת שאר ירקות, שההגדה אינה הפסק. וגם אחר המרור אין לברך בורא נפשות רבות, לפי שחובת אכילתו היא עם המצה, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. ואם בן נחשב אותו בדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאין טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם, וכן במשנה (פסחים קיד, א) קורא אותו פרפרת הפת, דהינו חזרת. וגם מזה הטעם אין לברך על המרור בורא פרי האדמה. ולמה שאר ירקות באים בתחלה בתוך הסעודה, להפרא בעלמא לתינוקות, כדי שישאלו מה נשתנה, שאין דרך לטבל בירקות קדם אכילת פת. מי שאין לו שאר ירקות אלא מרור בלבד, מברך עליו בתחלה שתי ברכות, בורא פרי האדמה ולאכל מרור, וטובל בחרסת, ואוכל פזית, וכשגומר ההגדה מברך על המצה, ואוכלה, וחוזר ואוכל מן המרור בלא ברכה.

ואחר אכילת שאר ירקות יבצע אחת מן השלש מצות, ויתן חצינה בין שתי השלמות, והחצי תחת המפה, וזכר למשארותם צרות בשמלתם (שמות יב, לד) למצת אפיקומן, שנאכלת באחרונה, וזכר לפסח שהיה נאכל על השבוע. ומפני מה נהגו לפרס המצה קדם ההגדה, כדי שלא יאמר הא לחמא עניא אלא על מצה פרוסה, כדאמרין בפסחים (קטו, ב) מה דרבו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. כתב הר"ף, מאן דלית לה אלא פזית דמנטר, אכיל פרישא דלא מנטר, ומברך עליה המוציא, ולבסוף מברך על פזית דמנטר לאכל מצה, והדר פריך מצה ומרור, ואכיל בלא ברכה. ותמה עליו הרא"ש, לפי סברתו, שאוכל פזית דמינטר לבסוף, היאך יעשה פריכה אחר שיאכל פזית דמינטר, ויאכל שאינו שמור אחריו, ויבטל טעם מצה, דיותר מסתבר לפי סברתו להניח הפריכה, שאינה אלא זכר למקדש, ממה שיבטל טעם המצה שבפיו. וכן כתבו הרמב"ם ז"ל, והרב רבנו יונה, שיאכל פזית דמינטר באחרונה, ויברך עליו לאכל מצה, ולא יאכל אחריו כלום. ובעל העטור כתב שיאכל מיד דלא מינטר, ויברך עליו המוציא ולאכל מצה, ויאכל דמינטר בסוף בלא ברכה. והרא"ש כתב, שיאכל מיד פזית דמינטר כדי שיאכל מצה לתאבון, ויברך עליו המוציא ולאכל מצה, ואינו חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר.

7 ופזית חיה ההגדה. והקשה הר"ף, למה אין מברכין על קריאתה, כמו שמברכין על קריאת מגלה, ותלא מצות עשה היא, שנאמר (שמות יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא וכו', ותרץ פי כמה

שמים, שבת. אחד ירקות אוכל (טו, א) גדים, ת הם, קם מן וטובלו בירקות י שלא בהסכה, ה פתבו גנו תם ראשון, ראה, ה הביאו מניע מזכיר ה פרש לחיוב, השנה חוששין מים, אם אר ימות ל מצוה, ס סכנה. קיפא יש בתרומות י וקיפא ממת ירש עקר פני, כגון מאכלות,

ספר אבודרהם הלא

כחו דוה בן וי קיפא אבודרהם זצ"ל

הוציא מכון אגן ישרא

שאומר בתחלה בקדוש וזכר ליציאת מצרים יצא. והרשב"א כתב טעם אחר שאין לברך על קריאתה, מפני שהיא מצוה שאין לה קצבה ודועה, ואפלו בדבור בעלמא שידבר בענין יציאת מצרים יצא, אלא כל המרבה הרי זה משבח, ונקראה הגדה, על שם (שמות יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא וכי, ועוד מפני שמגיד בה ענין יציאת מצרים, והנסיים ונפלאות שעשה עמנו הקדוש ברוך הוא באותו זמן. ויש מפרשים הגדה, שהוא לשון הודאה ושבח להקדוש ברוך הוא, על שהוציאנו מארץ מצרים, כמו שמתרגם בירושלמי הגדתי היום לה' אלהיך (דברים כו, ג) שבחתי יומא דין, וכן תרגמו רבנו סעדיה בערב.

ובשאומר הא לחמא עניא עוקרין הסל או הקערה מעל השלחן, כדי שיכירו התינוקות, וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים מה שלפנינו בקערה, ועכשיו היא מסלקת מלפנינו. ואמרינן בפרק ערבי פסחים (קטו, ב) אפי' הוה יתיב קמה דרבה, חזא דקא מגביה פתורה, אמר לו ומי אכלינן דקא עקריתו תכא מקמן, אמר לה פטרין מלומר מה נשתנה. ופרש רשב"ם, והני מלי לדידהו, שהשלחנות קטנים, אבל אנו שהשלחנות שלנו גדולים, ואינו דבר קל לסלקם, אנו מסלקין הסל או הקערה שבו השלש מצות והמרור ושני תבשילין, ודי לנו בכך, עד כאן. ובהשלמת הא לחמא עניא יחזיר הסל או הקערה למקומה, כדי שתהיה לפניו כשאומר ההגדה, כדאמרינן (שם לו, א) לחם עני, לחם שעונין עליו דברים, וגם כדי שתהיה

מצויה לפניו כשאומר מצוה זו מרור זה: ושלם הסדר הראשון.
הא לחמא עניא, פרוש, כזה היה לחם עני שאכלו אבותינו במצרים. וכתוב במתוור ויטרי, אין לדקדק למה לא אמר האי לחמא, דלחם לשון זכר הוא, והא לשון נקבה הוא, דהא אמרינן (בבא מציעא טז, א) הא גברא והא תיובתה. ומה שנהגו לאמרו בלשון ארמית, לפי שכלם היו מדברים בלשון ארמית, ואין עמי הארץ מכינים לשון הקדוש. דבר אחר, כדי שלא יכירו מלאכי השרת שאנו מתפארים בכל זה, ויזכרו עלינו, ויזכרו עונותינו, שאין אנו ראויין להגאל, שאין מלאכי השרת מכירין לשון ארמית (שבת יב, ב) כמו שפרשנו בקדיש. ואם תאמר מהו די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, פי (שמות יב, ט) ויאפו את הבצק לא היה אלא אחר יציאת מצרים. ופרש הרב יהוסף האזובי בשם בן עזרא, שהיה שבוי בהודו, והיו מאכילין אותו לחם מצה, ולא נתנו לו לעולם חמץ. והטעם, מפני שהוא קשה, ואינו מתעפל במהרה כחמץ, ויכסיק מנגו מעט, וכן היו עושים המצרים לישראל. כתב רב מתתיה, מה שנהגו לומר כל דכפין ייתי ויכול, כן היה מנהג אבות, שהיו מגביהין שלחנותיהם, ולא היו סוגרין דלתותיהם, והיו אומרים ככה, כדי שיבאו ישראל העניים שביניהם לאכל, ולקבל שכר היו עושין זה, ועכשו שנעשו שכני גוים יותר משכני ישראל, מפרנסין אותם בתחלה, כדי שלא יחזרו על הפתחים, ואחר כך מגביהין את השלחן, ואמרים כמנהג הראשונים, עד כאן. ואמרינן במסכת מעניות (כ, ב) רב הונא פי הוה אכיל הוה

פתח [לכבה ואמר] ויכול. ובלייל פסח על כד העונים לקנות ד לומר כל דכפין ייתי שהוא רעב ואין לו עמנו. וכל דצריך שאפשר שיש לאור ואינו רעב, שהרי יש מצה של מצוה, וי חרסת ומרור ויין אומר כל דצריך יין ויעשה סדר הפסח לבם, ואומר להם, סמוכים על שלחן השנה הזאת אתם לשלום בארץ ישראל הזאת אנתנו ואתם יבא המשיה, משחררים. כדאמו בניסן נגאלו ובני מפרשים, כל דין שהרעב עצמו ו מצה בתאבון, לאכל מצה ב בירושלמי (פסחי האוכל מצה ב ארוסתו בבית ארוסתו בבית א פרוש אחר, מה אלא בשבעה ב א' פלה בלא ב אף מצה אינה ברכות. ואלו ה ושהתינו, וכו'.

פתיחה לקריאת שמע

מצות עשה אחת והיא לקרות קריאת שמע פעמים ביום, הר"מ ז"ל (ריש קריאת שמע). ור"ל מעת לעת שהוא נקרא יום שלם, דומן קריאת שמע של לילה לדידיה (שם א, ט) מתחיל מצאת הכוכבים, וראיתי להעיר בזאת ההלכה כמה הערות. ראשונה, אי קריאת שמע דין תורה או דרבנן, ואם תמצא לומר דין תורה, מה הוא שחייב לקרות מן התורה, אם פרשה א' או שנים או כל שלש פרשיות דהיינו שמע והיה ויאמר, דין תורה כנראה מהר"מ ז"ל פרק א' מקריאת שמע הלכה ב'. ב', אם הזמן שקבעו חז"ל (ברכות ט, ב) לקריאת שמע שחרית עד שלש שעות הוא מן התורה, או מן התורה כולי יומא זמניה ומרבנן הוא דקבעו על שלש שעות, כנראה מכסף משנה בהלכות קריאת שמע (שם הלכה יג), ובחדושינו הארכנו בזה, ועיין פרי חדש (סימן נח אות א), ואי"ה יבואר לקמן כל א' במקומו. ג', אם הברכות של קריאת שמע נתקנו על הקריאת שמע, או הם הברכות בפני עצמן. ונפקא מינה אם קרא שמע כך בלא ברכות אם אומר הברכות אח"כ או מעוות לא יכול לתקן, ועיין חידושי הרשב"א ברכות נב, א ד"ה ושמע] הא דברכות אין מעכבות ורבינו יונה ריש ברכות נב, א ד"ה אלא וברש"י שם. ד', הא דמחויב להזכיר יציאת מצרים ביום ולילה, כנראה שהוא מצות עשה מן התורה, וכדריש בן זומא (ברכות יב, ב) ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות, ולמה לא מנאה הר"מ ז"ל למצות עשה בפני עצמה, לא כאן בהלכות קריאת שמע, ולא בפתיחה על ה' הלכותי [שכתב רק מצות עשה אחת לקרות קריאת שמע לבר, וגם במנין המצות לא מצאתיו כע"ז]. וברש"י לאו"ה בהלכות פסח עמדתי על זה אם ספור יציאת מצרים מצות עשה תמיד בכל יום או כיום וא' ביום וא' בלילה, ולמה מנאה הר"מ ז"ל בהלכות חמץ ומצה בפתיחה [אות] ח' לספר ביציאת מצרים באותו הלילה, וגם על הקרא קשה והגדת לבנך כו', והא בכל יום מחויב בלילה ג"כ, וכי תימא והגדת באורך ובהוצעה (עיין ר"מ אלשיך על התורה פרשת חיי שרה "הגידתי" נא לי בת מי את, ובתהלים קמ"ב אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו "אגיד") זה לא ניתן להאמר כלל, דוודאי נוסח הגדה הכל דברי חז"ל, ומן התורה כי אמר ה' הוציאנו ממצרים יצא, ושלושה דברים פסח מצה ומרור דצריך למימנהו הכל מדרבנן, וכדבעינן למימר שם א"י"ה. ומיהו יש לומר דביום מצות עשה לומר יציאת מצרים, אבל בלילה דאיתא מריבויא "כל" ימי חיך להביא הלילות, וכבר ידוע דכל מילי הבאים מריבויים לא נכנסו במנין מצות ואינם מצות עשה רק מצוה בעלמא מן המנחות, ויציאת מצרים באותו הלילה מצות עשה הוה. שהפרש יש בין מצוה בעלמא מן התורה ובין מצות עשה, כמו שיראה הרנאה במנחות (ע"ח) [סח] א' בעומר יע"ש בתוספות נ"ה [ובא] וכדף ה' [ע"ב] שם [ד"ה האין] וצאן קדשים, יע"ש. ובתוספות שבעות כ"ג ב' ד"ה דמוקי שהשבעה חלב על חצי שיעור, דאין בו עשה רק מריבויא דכל חלב, ואעשה אין חל כו', ואפשר נמי אי יש לו לקיים מצוה בעלמא ועשה גמורה, דחי העשה גמורה למצוה בעלמא. ונאמר עוד דסובר הר"מ ז"ל כי למען תזכור יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך וזכרה בלב סגי ודי בכך, ובליל פסח צריך שיגיד כפה כדכתוב והגדת לבנך כו', וסחם הגדה נמי כפה (עיין מאיר נתיב בשרש נגד, ומה שכתוב בשמואל ב' י"ט ז' הגדת היום כי מתוך דבריו כאלו הגיד. אבל מאיר מצינו בלב, וחי מאיר נתיב בשרש אמר בדרים ז' י"ז וחי י"ז כו', וגם בשרש דבר שייך בלב, ואין כאן מקומו), א"כ אחי שפיר שלא מנה הר"מ ז"ל לזה למצות עשה. וכל זה צ"ע הלא מצות עשה ולא תעשה בתחלת ספר המדע במחשבה הוא ומנאם, ואי"ה יבואר עוד, וכאן אין להאריך. אומר הכותב שייך זה לפתיחה כוללת נ"ה אה ז'. הנה קריאת שמע אי אמרינן עד חצות מדרבנן ותו לא, אז אף מן התורה לא יצא, כנראה מריבוי יונה ריש ברכות ב' א' בכני רבן גמליאל (שם א, א ד"ה ויש), יע"ש. ועיין תוספת סוכה ג' א' ד"ה דאמר] בהא דראשו ורובו כו' ושולחנו תוך הבית דלא יצא אף מן התורה, ויש כח בחז"ל להפקיע ממנו מצוה מן התורה, וכל שכן אי לא תסור דין תורה. ואמנם בחידושי הרשב"א בשבע שיטות סוכה י"ד (ריש עמוד) ב' בהא דסככו בנסרים שיש בהן ד' על ד' אמרו אין שעת הסככה ראה, הוכיח שבאין דכל פסולי דרבנן ברחק יוצאין ומברכין עליהם דאוקמוה אדין תורה, וראיה מלולב הגזול [שם] ל"א [ע"ב] שהיו מורישיך לולביהן ומברכין, ופסק כן הר"מ ז"ל בפרק (ז') [ח] מלולב הנלכה א' דיבש מברכין עליו, יע"ש. ויראה דסובר יבש דרבנן, דמקשינן לולב לאתרוג (שם לא, א) לאו היקשא גמור הוא רק מדרבנן (עיין בכנסת הגדולה בכללים שיעיר כנסת הגדולה כללי הקי' אות ב א' י"ג מדות נתנו לדרוש מעצמן, יע"ש). ועיין או"ח [סימן] תרמ"ט סעיף י"ד המחבר כתב רק בשעת הדחק ניטלין ולא כתב מברכין, והרב בהג"ה הוסיף זה, ויע"ש ובמ"א מזה, ואי"ה שם יבואר זה. ועיין סימן תרש"ב במ"א אות כ"ב, ולא סיים שם אי מברכין או לאו, וכאמת מחלוקת הוא גם בפסולי דאורייתא אי ליטול ולא לברך מחלוקת הוה. ושם בסוכה י"ד ב' דאמר רבי יהודה בסכנה מסככין, כתב בחידושי הרשב"א שם דהביא ראה כינון דמדרבנן פסול הוה כמן התורה, ולא היה לברך, והלכה כר' מאיר דמברכין אפסולי דרבנן בשעת הדחק, יע"ש. והיינו כיון דהורה ר' יהודה דהיו מסככין בסכנה ומברכין, והלכה כר' מאיר דאין מסככין בנסרים ד' על ד', ש"מ רבשעת הדחק מברכין כאמור. ואי קשיא הא קיימא לן יש כח ביד חז"ל לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ואפילו במקום כרת, כמו הזאה בערב פסח (נפתיים צ, א), ואין לך שעת הדחק גדול יותר מזה. הא לא קשיא מידי, דבהואה וכדומה גזור על דבר רשות שאסור להזות בשבת דנראה כמתקן גבא ואפשר להזות למחר וליומא אחרוא, מעתה כיון שחל גזירתם אפילו לא לגרוע באו אלא לקיים דין תורה, וממילא בשעת הדחק העמידה אדין תורה ויוצאין בהם בפסולי דרבנן. ולא עוד, אלא אפילו הברכה שעיקרה מדרבנן בכל המצות (וזולת בברכת המזון לכולי עלמא כרוח מח, ב ומעין שבע עיין טור סוף סימן רט וברכת התורה עיין באר היטב סימן מג ס"ק א' ליש אומרים) אפילו הכי בשעת הדחק מברכין על פסולי דרבנן. ומה שכתבו התוספות בסוכה ג' א' דפסולי דרבנן אפילו מן התורה לא יוצא בו, היינו היכא שיש לו ביכולת [לעשות] סוכה כשירה ועבד לעבור על דרבנן, הפקיעו המצוה מיניה. ואפשר כמעשה דבני רבן גמליאל לאו אונסים היו אלא קצת מוידין, ומשום הכי שאלו אי אפוזר חצות תו אין לקרות, דאף מן התורה הפקיעו חז"ל המצוה מיניה. וזעזיאת צריך להתכונן בכלל זה בכל השולחן ערוך אורח חיים, בתפילין וציצית וכדומה בשעת הדחק אי יעשה המצוה על פי דין תורה ולברך עליהו או לאו, ולכן נפקא מינה גדולה לבאר בכל מקום איזו פסול דרבנן ואיזו פסול דאורייתא, ואי"ה יבואר זה. (ועיין מה שכתבתי לקמן בזה הספר בסוכת התקל"ט א' ד"ל רבי יהודה נמי מודה דפסולי דרבנן נוטלין, אלא היה סבור דמן התורה האמר ר' מאיר דאין מסככין בו, משום דמקבל טומאה מדרס ביש בהן ד' על ד', וכמו שכתב הלבוש ביו"ד [סימן] קצ"ח סעיף ל"א במקוה במדרס, ועיין שו"ת גאונים בתראי סימן ל"ו בשם הגאון מהר"מ אשכנזי אב"ד דוויאקאי בזה, ועיין מה שכתבתי בסוכת התקל"ט, אין כאן מקומו, ואי"ה יבואר:

אשר אברהם

נח א ש"ש שעות. עיין מ"א. עיין מה שכתב בסיון א' נמ"א אות ד' וקמן ר"ג [ס"ק] ד' לידד אי מצות לילה לעולם לאחר שש שעות, כל עשה חלק מ"כד מעת לעת. וחי כוונתו כאן לומר דלשג שעות בקריאת שמע הוא זמניו, הכי כתב כן הר"מ ז"ל [קריאת שמע א', יא], ואי לומר דכולי עלמא מוידים בזה, ולא משגיב לילה י"ב שעות שלימים אף בקץ ולאח"כ מתחיל למנות היום, ויהיה שעות א' מ"כד נמעת לעם, דבקץ זמן רב לקריאת שמע, והוכיח מתוספות ג' א' הקשו הא ר' אליעזר נצי צין מלכת כו', ומא' קשיא הא קיימא מהני ליעד ששגלס הי"ב שעות של לילה ויקוט ויקרא קריאת שמע, וכן כדוד שם ע"צ דמסקי בני מלכים עומדים בשני שעות כו', זאת הוכחה על מה שכתב בסיון א', וכאן לא הנתיב דבריו. ואי (דקפסק) ודקפסק* א' מניע ג' שעות מעלות השחר או מנח הסמט

משבצות זהב

נח (א) שהוא. עיין ט"ו. הנה בני מלכים עומדים בסוף שעה ב' כמו שאמר ז"ל [ברכות ג, ב], ושוהין בלבישתן שעה א', עיין ב"ח [ד"ה ומ"ש ע"ז] ופרי חדש [אמת א ד"ה ע"ז]. וצ"ל דהכל לפי הזמן, הן בשינה, ואף בלבישתן כשהיום קצר ממהרין ללבוש, ומשום הכי משערין זמניו. והנה זמן קריאת שמע ותפילין (בסימן למ"ד סעיף א) וציצית (בסימן ח"י סעיף ג) זמן אחד להם משיראה חבירו הרחוק כו', לפי מה שכתב הב"י [ד"ה ומ"ש ומצוה] דחד שיעורא הוא, ורבינו יונה (שם ד, ב ד"ה אמר, המובא בב"י) בסימן י"ח [ד"ה ומ"ש המכבים] הביאו הב"י כאן [שם] משמע דלאו חד שיעורא. ועיין מה שכתבתי בסימן ג"ה בט"ז [אות] א' וכאן ו אות ב' מזה הא דחקנו שבע ברכות לקריאת שמע על שם שבע ביום הללתיך והלילים ק"ט, קס"ו.

הנתיב יבואר שאלו חזון האל
אמן יושלם

סיפור יציאת מצרים → חלק הדיבור

הגדה
מבין

ב) ו"ל דבאמירת ההגדה, באם אינו מבין כלל מה שהוא אומר אינו יוצא ידי חובתו, דאנן הגדה וסיפור בניסים בעינן ובאם הוא אינו מבין אין זה מיקרי סיפור^א. על כן מי שאינו מבין יקרא ג"כ הפירוש בלשון אשכנז, ולא סגי לדעתי לעיין אח"כ בשעת האכילה וכיוצא בפירוש לשון אשכנז, דהרי בשעה שאמר לא הבין, ואח"כ מה שמעייין עיון נקרא ולא הגדה וסיפור, ואנן הגדה וסיפור בפה בעינן. ע"כ יקרא בפה גם בלשון אשכנז וכיוצא בשאר לשונות^ב. ומידי דברי בזה באתי כמזכיר להיות שכעת יש הגדות מתורגמים בלשון אשכנז והוא מכת האפיקורסים^ג והוא מספרי המינים ואסור בבל יראה ובל ימצא ע"כ המשכיל יזהר בזה.

76 ג) המשכיל על דבר המצוה, כששואל לו הבן או אחר מה נשתנה, לא סגיא ליה באמירת ההגדה אח"כ, רק צריך להשיב לו ולספר לו המעשה בלשון שמבין הבן ולהאריך עמו עד שיכנס הדבר בלבו. וכן נשמע מלשון הציווי והגדת לבנך וכו' הגדה לשון המשכה באורך^ד. (הג"ה, ג"ד הוא לשון הללחה ומזל כמו צל גד [בראשית ל יא], וכן הוא בגמ' [שבת סז:] גד גדי וסינוק לא, וזה יש לפרש והגדת לבנך שחלליה את בנך וזה הסיפור, ר"ל לא סגי בסיפור בעלמא שלא יקבע הדבר בלבו, רק

יטריח את עלמו עמו להטעימהו העניינים על נכון עד שיכנס הדבר בלבו וזהו הללחתו תלמיד שרואה סימן יפה צמטנתו).

ד) ונ"ל אם הבן או אחר השואל בר הבנה בטוב, מצוה מן המובחר הוא להטריח עמו בסיפור עד שיראה שכל כך נקשר הענין בהבנתו עד שהוא יכול לספר לאחרים. נשמע מדקאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, דהלאמר אינו מובן, ולפמ"ש יונח שמאריך עמו בסיפור להבינהו כל כך עד שהוא יהיה יכול לאמר לאחרים סיפור המעשה.

ה) (הג"ה, וזוהי יתבאר ג"כ והגדת דייקא, כי אמרו בגמ' [שבת קד.] צהנכו מינוקות שאפילו צימי יהושע בן נון לא אימנר כוומייהו, ג"ד גמול דליס ומאי טעמא מהדר תגא דד' לגביה ג' כי היכי דלימני ליה נפשיה, הנה תראה מצוה דאות ג' יכונה למשפיע ואות ד' יכונה למקבל, הנה יאמר והגד"ם לבנך שחספר לבנך באופן שיהיה גם הוא צמט ג"ד היינו שיהיה יכול להשפיע לאחרים, וזהו הלאמר וכמ"ס).

ה) לא יספר רק להשואל ששואל ומבקש האמת לידע, משא"כ לאפיקורס שמבקש לקנטר ואינו רוצה התירוץ רק הקושיא אין להרבות דברים עמו בלילה הזה המקודשת לד', וכאשר תראה בבדייתא שסידר בעל הגדה וצוה להקחות את שיניו של הבן רשע ולא להרבות

הגהות הצבי והצדק

יא) בספר גבורות ה' לרכנו המהר"ל ז"ל סוף פרק ס"ב כתב וז"ל, ואם תאמר למה אין מברכין על הגדה שהרי מצוה לספר ביצ"מ והיה לנו לברך על מצוה זאת, ויראה כיון דעיקר הדבר הוא במחשבת הלב דצריך להבין מה שאמר ואם לא כן לא הוי מידי וכיון שהעיקר הוא בלב לא שייך ברכה אלא בדבר שעיקר שלה במעשה ומברך אשר קדשנו כי המעשה הוא עיקר ולפיכך

אין מברכין על הגדה וכו'.
יב) שו"ע או"ח תע"ג סעי' ד' כתב הרמ"א ויאמרו בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין, וכן עשה ר"י מלונדרי כל ההגדה בלשון לע"ז כדי שיבינו הנשים והקטנים (כל בו ומהרי"ל) ע"כ.
יג) תרגומי מנדלסון וסיעתו שר"י.
יד) רש"י דניאל ד' י' גדר ונפק - מושך ויוצא.

אין לספר לאפיקורס

ספי צוק פקודין
מון רבי צבי אליהו שפינוא זצ"ל
אגודת ינוב
האגודת צבי וגלצק י"י גוי"ל ל צבי אליהו טולנר

אנחנו חייבים להודות להלל לשבח וכו', ואשמועינן כי אנחנו חייבים מעצמנו להלל לשבח לפאר שכיון שהוא כאלו אנחנו יצאנו ממצרים, וכמו שהם קראו הלל בשביל הנס בלבד כך יש עלינו ליתן שבח והלול להקדוש ברוך הוא. ואין זה ראייה דאף על גב שאנו חייבים מעצמנו גם כן אנו מצווים על זה, ואם לא נצטווינו על זה אף על גב שאנו מחויבים מכה סברת הלב לא היה השכר כל כך גדול כמו עתה שאנו חייבים להלל, ועוד ההלל ההוא אינו אלא בלב שיהיה מחזיק טובה למי שעשה לו נסים ונפלאות, ואם לא יבין מה שאמר אינו צריך לומר ההלל שהרי אינו מבין ההלל, אבל רבנן קבעו שיקרא הלל בפה כמו שאנו מברכין על מקרא ההלל אף על גב שאינו מבין מה שאמר כי קריאת הלל הוא המצוה, ועוד אף על גב שאנו אומרים לפיכך אנחנו חייבים היינו שיהלל להקדוש ברוך הוא על הנס ואינו מחויב בליל זה דוקא רק כל זמן שירצה, אבל רבנן תקנו ההלל בליל היציאה, לכך יש לברך כאשר יאמר הלל שתקנו חכמים וכן הוא דעת הרמב"ן ז"ל וכך הוא המנהג וכדאי הוא לסמוך על דבריו ומכל שכן שהסוגיא של הירושלמי דברכות מסייעו כמו שהביא הר"ן ז"ל, אף על גב שהר"ן ז"ל דחה הראיה של הירושלמי אין הדברים ברורים ואין כאן מקום להאריך, ואם תאמר למה אין מברכין על הגדה שהרי מצוה לספר ביציאת מצרים והיה לני לברך על המצוה זאת, ויראה כיון דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב

דצריך להבין מה שאמר ואם לא כן לא הוי מידי, וכיון שהעיקר הוא בלב, לא שייך ברכה אלא במצוה שעיקר שלה במעשה, ומברך אשר קדשנו כי המעשה הוא עיקר ולפיכך אין מברכין על הגדה, ובתלמוד תורה אנו מברכין לעסוק בדברי תורה שכל עסק שיש בו בתלמוד תורה הוא המצוה אף על גב שאינו מבין מה שאמר רק שגורס כך ואינו מבין הוי נמי מצוה לכן הברכה לעסוק בדברי תורה, וכן אנו מברכין על מקרא מגילה ולקרא את הלל שהקריאה הוא עיקר בין שיבין או שלא יבין, שכך תקנו חכמים לקרא את הלל ולקרא את המגילה ואפילו אינו מבין ולפיכך שם יש ברכה, והרשב"א ז"ל תירץ דכיון שאין שיעור לדבר דאפילו אמר דבר אחד מספור יציאת מצרים סגי לכך לא תקנו ברכה על זה, ואין זה דבר מספיק דמה בכך שיוצא בספור אחד וכי בשביל כך לא יברך אלא כמו שאמרנו דלא סגי אלא אם כן מבין הדברים אשר יספר, וחזתם בגאולה לומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ליתן ברכה והודאה על הגאולה, ומפני שהזכיר שהשם יתברך גאלנו וגאל אבותינו ורצה להזכיר שהשם יתברך יגאל אותנו לעתיד גם כן אמר הגיענו הלילה לאכול בו מצה ומרור, כלומר שזכינו אל הלילה שבו גאלנו ולעבוד עבודתו שצונו בשביל הגאולה כן יזכנו לרגלים אחרים, ומפני שהרגלים זמני שמחה אמר שיהיו בשמחה שלימה שנהיה שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך כמו שאנו מקיימים עבודתו במצה ובמרור וכו' וחזתם בגאולה:

פרק ששים ושלשה

ויטול ידיו ואמר' שם (פסחים קט"ו ע"ב) כיון דבעי למימר אנדתא והלילא דלמא אסח דעתיה ונגע, לפי סוגיא דשמעתא יש ליקח הפרוסה המונחת בין השלימות ויברך שתי ברכות המוציא לחם מן הארץ ועל אכילת מצה ויאכל מן

הפרוסה, שכך משמע הסוגיא דגמרא בפרק כיצד מברכין (ברכות ל"ט ע"ב) דאפליגו שם אתמר הביאו לפנינו פתיתין ושלמינן אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוסר השלימה ורבי יוחנן אמר שלימה מצוה מן המובחר ומסיק אבל פרוסה של חטים

ושלימה מן השעורין דברי של חטים ופוסר את ה וירא שמים יוצא ידי שח מניח פרוסה, בתוך השלי מודים בפסח שמניח פרוס מאי טעמא לחם עוני אמו בשבת חייב לבצוע על דקאמר שמניח פרוסה לענין פרוסה של חטים משמע שבצוע על הפרוסו דלענין אכילה חטין עדין רק לענין הדור הברכה נ בזה דמברך על השלימה, הכל מודים בפסח שמני ובצוע היינו שיברך על לחם משנה סגי במה שב לא בעינן לחם משנה שלו וכמו דלענין ברכת המו כשמניח עליו השלימה מן הפרוסה, וטעמא דמל של עני בפרוסה לענין ברכה ולענין ברכה דבנ עמה כך יראה הסוגיא, ו על השלימה המוציא וע ואוכל משניהם כי ראוי לו דהא לא בעינן פרוסה רי כדאי להשיב דאם כן ל הפרוסה בתוך השלימה ו בתוך השלימה, בשלמא ואכל מן הפרוסה משום מפרוסה הכי נמי לברך שלימה רק להדור הברו אבל אם נאמר דבצע ל לחם עוני עם השלימה ו כלל לברכה, והוי לברך ממנה ולאכול מפרוסה לי הפרוסה תוך השלימה, ו אכל לשלימה תחלה הרי מצה וכיון דבאותה אכיל

ספר מגילת מפרואי נצ"ח
ספר גבורות ה'

שבחבורה משיב וכו' ע"כ. ומבו' דבעינן ילד בר דעת דוקא. וכן בספר גבורות ד' ריש פרק מ"ט כתב בתוך הדברים וז"ל, ועוד דקאמר מחלקים להם קליות ואגוזים כדי שלא יישנו, א"כ יש בו דעת לשאול, ותינוק כזה מסתמא הגיע לחינוך, דאם לא הגיע לחינוך אין בו דעת לשאול, דמה ישיב לתינוק שלא הגיע לחינוך ע"כ. וצ"ב למה בעינן דוקא תינוק בר דעת שיש בו דעת לשאול, אלא שהן הן הדברים, דהבעה"ב ביחד עם בני ביתו מהוים עצם המעשה סיפור, וזהו ע"י דצורת הסיפור מתקיים ע"י דבני ביתו שואלין והבעה"ב משיב, ושוב איתקיימא דין ספור אצל כל אחד ואחד מבני ביתו, ולא שיאטי' לדין שומע כעונה עכ"ד, ודפח"ח.

76 הא דלא מברכין ברכת המצות על קריאת ההגדה

א. כתב האבודרהם בפ"י ההגדה וז"ל, והקשה הרי"ף [ג.ב. נראה דט"ס וצ"ל הר"ף והכוונה לרבינו פרץ כמ"ש הרבינו ירוחם בנתיב ה' החלק הרביעי, וצדור החיים, ועוד ראשונים] למה אין מברכין על קריאתה כמו שמברכין על קריאת מגילה והלא מ"ע הוא שנא' והגדת לבנך ביום ההוא וגו', ותירץ כי במה שאומר בתחילה בקידוש זכר ליצי"מ יצא. והרשב"א כתב טעם אחר שאין לברך על קריאתה מפני שהוא מצוה שאין לה קצבה ידועה, ואפי' בדיבור בעלמא שידבר בענין יצי"מ יצא, אלא כל המרבה ה"ז משובח ע"כ, והובא באל"י רבה לסי' תע"ג סקל"ד. והנה ידוע בשם מרן הגר"ח

זללה"ה דיש שלשה שנים במצות סיפור יצי"מ של ליל ט"ו ממצות זכירת יצי"מ של כל השנה, ראשית כל, בכל השנה יוצאים בזכירה בעלמא, "אשר הוצאתי אתכם וגו", משא"כ בליל ט"ו צריך להיות בדרך שאלה ותשובה דוקא, כמו שנא' והיה כי ישאלך בנך וגו', "והגדת לבנך וגו" [והיינו מה שאומרים "מה נשתנה וכו'"], "חכם מה הוא אומר וכו'"] שנית, דבכל השנה די בהזכרת יציאה גרידא, ["אשר הוצאתי"], משא"כ בליל פסח דקיימ"ל דצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, והיינו שצריך להזכיר מראש הענין עד סופו, דזהו הוראת לשון "הגדה" שנוכרה בקרא דוהגדת לבנך כמ"ש בהגדה "מעשה נסים". שלישית, דבליל פסח בט"ו בניסן ניתוסף שצריך להזכיר ולבאר גם טעמי המצוות, ר"ג הי' אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח וכו' "מצה על שום מה וכו' עכ"ד. ולכאורה מת' רבינו פרץ כי במה שאומר בתחילה בקידוש זכר ליצי"מ יצא יד"ח סיפור יצי"מ, מבו' שלא כמרן הגר"ח זללה"ה.

→ ב. והנה הרשב"א תי' מפני שהיא מצוה שאין לה קצבה ידועה, ואפי' בדיבור בעלמא שידבר בענין יצי"מ יצא, אלא כל המרבה ה"ז משובח. וכ"כ באבודרהם בסדר שחרית של חול ופירושה [עמ' צ"ג] וז"ל, והטעם, שאין מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו על התפילה מפני שהתפילה היא מצוה שאין לה קצבה מן התורה אלא ביד האדם הוא למעט או להרבות, כמ"ש הרשב"א בהגדה

של פסח שאין מבר' זה ע"כ. ולכאורה ג הגר"ח זללה"ה.

ג. כתב המהר" ס"ב וז"ל, "וא"ת הגדה, שהרי מצוה והי' לנו לברך על כיון דעיקר הדבר דצריך להבין מה ע' הוי מידי, וכיון ש שייך ברכה אלא במעשה, ומברך אע' הוא עיקר, ולפיכך ובתלמוד תורה אנו תורה, שכל עסק המצוה, אע"ג שאינו שגורס כך, ואינו לכן הברכה לעסוק מברכין על מקרא נ שהקריאה הוא עיק יבין, שכך תקנו ח ולקרא את המגילו ולפיכך שם יש בר

ושמעתי מכב שליט"א להעיר בז ס"י נ' ס"א, קבעו התמיד פרק איזהו ישמעאל כדי שיזכו יום וכו', וכתב המ דוקא בזמניהם שהי אבל עכשיו שאין להבין, דאל"כ אינ אבל אם אומר הנ נקרא לימוד, לכן :

ספר אמרי חן
פצתו על טעם

ברג"ל ר' יונתן פזיסל גאון לזוואנקהרץ

של פסח שאין מברכין על קריאתה מטעם זה ע"כ. ולכאורה גם מזה מבו' שלא כד' הגר"ח זלה"ה.

ג. כתב המהר"ל בגבורות ד' פרק ס"ב זז"ל, "וא"ת למה אין מברכין על הגדה, שהרי מצוה לספור ביציאת מצרים, והי' לנו לברך על המצוה הזאת, ויראה כיון דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב, דצריך להבין מה שאמר, ואם לא כן לא הוי מידי, וכיון שהעיקר הוא בלב, לא שייך ברכה אלא במצוה שעיקר שלה במעשה, ומברך אשר קדשנו, כי המעשה הוא עיקר, ולפיכך אין מברכין על הגדה, ובתלמוד תורה אנו מברכין לעסוק בדברי תורה, שכל עסק שיש בו בת"ת הוא המצוה, אע"ג שאינו מבין מה שאמר רק שגורס כן, ואינו מבין, הוי נמי מצוה, לכן הברכה לעסוק בדברי תורה. וכן אנו מברכין על מקרא מגילה ולקרא את הלל, שהקריאה הוא עיקר בין שיבין או שלא יבין, שכך תקנו חכמים לקרא את הלל ולקרא את המגילה, ואפילו אינו מבין, ולפיכך שם יש ברכה" עכ"ל.

ושמעתי מכבוד אמור"ר הגאון שליט"א להעיר בזה, דהנה כתב בשו"ע סי' נ' ס"א, קבעו לשנות אחר פרשת התמיד פרק איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום וכו', וכתב המג"א בסק"א זז"ל, נ"ל דוקא בזמניהם שהיו מבינים לשון תרגום, אבל עכשיו שאין מבינים צריכים ללמוד להבין, דאל"כ אינו נחשב ללימוד וכו', אבל אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד, לכן צריכים ללמוד הפירוש

עכ"ל, וכן כתב בשו"ע הרב הל' ת"ת פ"ב סי"ג, בד"א בתורה שבכתב, אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל ע"ש. ולכאורה זהו שלא כדברי המהר"ל הנ"ל, דהנה קיימ"ל בברכות (י"א:) דאף למשנה ולתלמוד צריך לברך, וכתב המהר"ל שכל עסק שיש בו בת"ת הוא המצוה, אע"ג שאינו מבין מה שאמר, הוי נמי מצוה, לכך הברכה לעסוק בדברי תורה ע"כ, ומשמע דאפי' בתורה שבע"פ אע"פ שאינו מבין מה שאמר מקיים מצות ת"ת, ומשו"ה מברכין, וצ"ע דלכאורה פשוט כהמג"א ושו"ע הרב דבתורה שבע"פ אם אינו מבין אינו מקיים מצות ת"ת כלל, וא"כ שוב יקשה האיך מברכין ברה"ת על משנה ותלמוד.

ותירץ כבוד אמור"ר הגאון שליט"א, דאה"נ גם להמהר"ל בתורה שבע"פ אם אינו מבין אינו מקיים מצות ת"ת ואינו מברך ברה"ת ורק מכיון שבתורה שבכתב אם אינו מבין מה שאמר הוי נמי מצוה ותקנו לעסוק בד"ת, אז טופס ברכות שנו כאן, וכבר השאירו נוסח הברכה לעסוק בד"ת גם על תורה שבע"פ שצריך להבין מה שלומד, ולא תקנו נוסח ברכה בפנ"ע על תורה שבע"פ, אבל אה"נ בתורה שבע"פ שאינו מבין אינו מברך כלל ודו"ק.

בענין חיוב נשים בסיפור יצי"מ
א. כתב החינוך במ"ע כ"א זז"ל, לספר בענין יצי"מ בליל ט"ו בניסן וכו' שנא' "והגדת לבנך" וכו' ונוהגת בזכרים

פור
י"מ
שנה
אתי
היך
כמו
גדת
מה
כז']
יאה
ליל
גנות
וכיר
שון
בנך
יית,
היך
הי'
פסח
ד"ד.
ומד
ה"ח
ר"ח

היא
אפי'
יצא,
וכ"כ
חול
שאינ
פילה
לה
הוא
גדה

גדל על השם : ומגוג, לומר לך : ומורד באביו אלא כל ויהיה מתנשא מקרא הזה גדולה ל זה מתייחס אל ה מן הים יבשה נראה היבשה אף וטבע הים להיות בפרט היה הפסד זה כמו שהתבאר ירה, ולפיכך על זה תורה הראה ייה יהושע גובר ית, לכך אמר למעלה, ואמר ית המקדש הוד גברך גדול היה גברך היה מכת י יתברך נתן השם יתברך : גבורות ה' : לספר הראשון עשה בראשית. יי סדר מתן תורה, והחלק עשה שהחריבה והלל להקדוש ונקרא ספר

זכר ליציאת יו אשר עשה הושיב בגבהי

פרק ראשון

מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו : (תהלים ק"ו).

אלפים דיגרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף וכו' ע"כ. ופירוש הרמב"ם ז"ל כי אין לספר שבחו מצד האיכות שאין לעמוד על שבחו עד היכן מגיע השבח ההוא שמספר, וגם מצד הכמות גם כן שאין לגמור שבחו מצד הרבוי ששבחו הם בלי תכלית וקץ. ולפיכך אמר שהוא משל וכו' כי אם מקלסין אותו בשל כסף הרי חלוף יש בין הכסף ובין הזהב מצד האיכות, ומה שיש לו אלף אלפי אלפים דיגרי זהב ומשבחים אותו באלף הרי חלוף זה מצד הכמות. ומפני זה יש לשאול איך אנו מצוים לספר בפלאותיו של הקדוש ברוך הוא בליל היציאה ולמה לא נאמר בזה גם כן מי ימלל גבורות ה' וגו' : אבל תירוץ קושיא זאת שודאי כשבא לספר שבחו של מקום בודאי בזה שייך לומר מי ימלל גבורות ה', אבל מה שאנו מצווין לספר בליל היציאה בפלאותיו, אין זה בשביל להגיד שבחו, רק שאנו מספרים שבחו שלא נהיה כפויי טובה שעשה הקדוש ברוך הוא לנו נסים ונפלאות ואין אנו מודים לו עליהם, וכי אין אנו מחויבים לספר מה שהטיב עמנו, אף על פי שאי אפשר לספר כל הטוב שעשה עמנו ואף מקצת בפלאותיו, מכל מקום בשביל זה אין לומר שלא לספר מקצת מהן לומר שאין אנו כפויי טובה, ואפילו בשביל מקצת טובו שעשה עמנו יש לנו להודות לו. והכי מוכח שכל מקום שאין כוונתו לספר בשבחו שאין אסור, דהא קאמר השתא הנהו תלת אי לאו דאמרינהו משה וכו', והשתא יוקשה כיון שאסור לספר בשבחו של מקום

רצונו לומר כי ספור שבחו של הקדוש ברוך הוא אי אפשר משני פנים, האחד מצד שלא נוכל לעמוד על הגבורה בעצמה כמה גדול גבורת מעשיו, והשני מצד שהם רב ברבוי אין תכלית להם ולפיכך ספור שבחו אי אפשר מצד האיכות ומצד הכמות, אם מצד האיכות שאי אפשר לעמוד על איכות גבורת מעשיו וגם מצד הכמות אי אפשר. וכנגד הראשון אמר מי ימלל גבורות ה' שהרצון בזה מי יוכל לדבר הגבורה ולרדת עד תכלית ולפיכך אמר לשון מלל, כי לשון זה בא על דבר חדוש כמו (בראשית כ"א) מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה, וכנגד רבוי הכמות שהם בלי קץ ותכלית אמר ישמיע כל תהלתו אמר כאן לשון כל תהלתו שרצונו על הכמות :

ובפרק אין עומדין (ברכות ל"ג ע"ב) ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והאמיץ והעוז והאמתי והיראוי וכו' אמר ליה סיימתנהו לכולהו שבחיה דמרח השתא הנהו שלשה אי לאו דאמרינהו משה באורייתא ואנשי כנסת הגדולה תקנינהו בתפלה לא הוי אמרינן להו ואת אמרת ואולת כולי האי, משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו אלף אלפי

ספר תהלים מבראשית
ספר גבורות ה'

תקשה לך למה אמר משה שבחו של מקום האל הגדול הגבור והנורא והרי אסור לספר בשבחו, אבל משה לא היה כוונתו לספר בשבחו רק היה כוונתו לומר לישראל שיהיו יראים מפני השם יתברך כי הוא אל הגדול הגבור וגו', ובשביל אלו השלשה דברים הגדול הגבור והנורא יש להם להיות יראים מפניו כל שכן שיש לו כל השבחים, ולפיכך הותר למשה לספר שבחים אלו. ובשביל זה היה מותר לאנשי כנסת לתקן אותם בתפלה, שעתה אין נראה שבא לגמור שבחו של הקדוש ברוך הוא, אף על גב דבתפלה בא להזכיר שבחו מכל מקום,

אין נראה לומר שבא לספר כולם כיון דנקט בתפלה לישנא דקרא. והוצרך לומר גם כן ואתו אנשי כנסת הגדולה, ותקנו בתפלה, דאם לא כן אף על גב דאמרינן משה לא היה רשאי לאמרם, בשביל שהיה נראה כאלו בא לספר שבחו של מקום שלא היה נראה שנקט לישנא דקרא רק שהיה בא לספר שבחו, אבל השתא דתקנום אנשי כנסת הגדולה בתפלה מוכח שאין אנו באים לספר בשבחו של מקום רק להתפלל בתפלה הקבוע לנו מאנשי כנסת הגדולה שתקנו אותה לפי ענין הכתוב שהזכיר משה האל הגדול הגבור והנורא יתברך הוא:

L

פ ר ק ש נ י

מצות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים ליל הראשון של חג המצות, ומצות זאת פירשה הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה שהיא מצות עשה מן התורה דכתיב זכור את היום הזה אשר יצאתם מצרים כמו שנאמר זכור את יום השבת לקדשו ומנין בליל חמשה עשר תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ואף על פי שאין לו בן אפילו חכמים גדולים חייבין לספר ביציאת מצרים שכל המאריך בדברים שהיו הרי זה משוכח. הרי שמפרש כי המצוה הזאת למדנו מדכתיב זכור כו' אשר יצאתם שיוזכיר יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן, דומה למה שכתוב זכור את יום השבת לקדשו ושם פירושו זכור את היום לקדשו השבת עצמו כשהשבת נכנס, וכך יש לפרש זכור את היום הזה היינו בכניסת חג המצות יש לזכור את היום כך הוא דעת הרמב"ם ז"ל. אלא שיש להשיב על זה, דגבי שבת כתיב זכור את היום לקדשו והקידוש הוא בוודאי בלילה של שבת דאין מקדישין השבת בחול, אבל זכור את היום הזה

לא כתיב לקדשו, ויש לפרש הכתוב שמזכירין יציאת מצרים כל יום ויום. ועוד דגבי שבת יש לפרש כך משום הא דאיתא במסכת שבועות בפרק שלישי (דף כ' ע"ב) זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ולפיכך יש לפרש גם כן בזמן שמירה יש זכירה והשמירה הוא בשבת עצמו וכן הזכירה בשבת עצמו, אבל קרא של זכור את היום מנא לן למדרש אותו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר. ואי משום דכתיב והגדת לבנך ביום ההוא בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור שמא האי קרא דוקא בהגדת הבן איירי, אבל לזכור כל אחד ואחד מנא ליה, דאם לא כן זכור את היום אשר יצאתם למה לי תיפוק ליה מדכתיב והגדת לבנך וגו' אלא והגדת לבנך דוקא בבן איירי, והדר הקושיא לדוכתה דמנא ליה לאוקמי קרא בליל חמשה עשר דילמא קרא איירי שיש לזכור יציאת מצרים כל יום ויום. וכך דרשו רבותינו ז"ל קרא של זכור היום הזה אשר יצאתם במכילתא, והכי איתא במכילתא (שמות ט' בא) זכור את היום אשר יצאתם אין

לי (אלא) שמזכירין יציאת בלילות מנין תלמוד לומר ז' צאתך כל ימי חיך, הרי זכור את היום הזה להזכיר יום ויום שלא כדברי הרמב"ם רש"י בפירוש החומש, והו' בכתוב הזה להזכיר יציאת עשר, ועוד דמהך קרא של אשר יצאתם ממצרים לא נוק היום שיצאו ויהיה די בכ שנאמר בו את חג המצות ד נוכל ללמוד שיש להזכיר נ לא מקרא של זכור את היוו המצוה הזאת, אלא מקרא (דברים ו) דכתיב והיה כי י העדות והחקים והמשפטים ודרשו במכילתא בפרשת ו אליעזר אומר מנין אתה חבורה של חכמים או של לעסוק בהלכות פסח עד ה העדות ונראה לי פירושו דמ ותחקים והמשפטי קרא שיודע ענין המצות, משמע מצוה שהיא לעדות שהוא מעיד על שפסח ה' בתי ישראל, מצה על של אבותינו להחמיץ, ומרור ע בעבודה קשה בחומר ובלו שהמצוה היא לעדות על ד בתלמיד חכם שהוא יודע מתעסק ביציאת מצרים, מדבר בבן חכם ולא בחכב המצוה הזאת, כי מנא שהמצוה היא עדות שאולי מאחר ששואל ומחלק בין אחת שהיא עדות ועל אד שהיא משפט, אי אפשר ל בחכם שיודע כי יש מצוה רק להעיד על דבר כמו

ועוזו

גוראתיך יאמרו וגדלותיך קרי:

ועושנא דחלתך ימרון

וגדולתך

אספרנה: זכר רב טובך יביעו

ורבנותך ישתעון: זכרון סגוי טובך יביעון

וצדקתך ירננו:

ח חנון ורחום יהוה ארך

וצדקתך ישבחון: ח חננא

אפים וגדול

קרי וגדל חסד: ט טוב יהוה

ורחמיך רגז ומסגי למעבד טבון:

ט טב

לכלא ורחמיו

רש"י

(ו) ועוזו גוראותיך יאמרו: וגם אני גדולתך אספרנה: (ז) זכר רב טובך יביעו. דור לדור

מצודת דוד

(ו) ועוזו וגו'. רוצה לומר כמו שאני אספר גדולתך כן כולם יאמרו חזוק מעשיך הנוראים: (ז) רב טובך. מרבית טובך: וצדקתך זכרון צדקתך ירננו: (ח) חנון. נתן מתנת חנם: ארך אפים. אינו ממהר

עזרא

(ו) ועוזו. ואלה הדורות יספרו הנוראות שעשית לעיניהם, כמו אותות מצרים ושאר נפלאות גוראות, רק אני גדולתך שהיא גדולת כבודך אספר להם אולי יבינו והנה טעם גוראותיך כי כן ראוי להיות המלך נורא: (ז) זכר. והמלך אם היה טוב כל אדם יביעו טובו, ובא רב טובך, והטעם טובך הרב, כמו

רד"ק

שעשית עמי ושיעשו הם גם כן ככל עת שיקבלו חסד האל, יאמרו אותו ויספרו לרבים: (ו) ועוזו. כמו שאני גדולתך אספרנה כן יאמרו הם גם כן עזו גוראותיך. וכתוב גדולתך ביו"ד הריבוי שהם רבות אצל המקבל, וקרי גדולתך, כי הכל הם אחד אצלו יתברך. ואלה שמות הנזכרים בזה המזמור גדולה וגבורה מעשה הוד כבוד וטוב צדקה מלכות נפלאות נוראות הם עשרה, לענין ידוע אבל אינם דוקא כל אחד במקומו הנזכר, אלא כל אחד ענינו במקום חבירו גם כן, אלא מפני ששינה להם חלקם בשמות משונים זה מזה: (ז) זכר רב טובך. רב הוא שם לא תואר כאילו אמר גדול טובך: יביעו. ידברו, כמו

מדרשי חז"ל

(ט) טוב ה' כפף ורחמיו על כפף מעשיו. ההוא צדוקי דהיה כשכבחתיה דר' יהושע בן לוי, הוה קא מצער ליה טובא בקראי. יומא הוה שקל תרגולא ואוקמיה בין כרעי דערסא ועיין בה, סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה, כי מטא ההיא שעתא ניים, אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי, ורחמיו על כל מעשיו כתיב וכתוב גם ענוש לצדיק לא טוב. (שם ד.)

יסוריין רבי, על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו. על ידי מעשה באו מאי היא, דההוא עגלא דהוה קא ממטו

גדולתך ידברו זה לזה, לאמר טוב לנו להודיע לנני האדם גבורותיו וכבוד הדך מלכותו של הקב"ה:

מצודת ציון

(ו) ועוזו. מלשון עוז וחזק: (ז) יביעו. ידברו. כמו יום ליום יביע אומר (לעיל י"ג):

לכעוס: וגדל חסד. עושה חסדים גדולים.

עזרא

כגדול ורועך שהוא כבודך הגדול: וצדקתך ירננו. גם ראוי הוא שיהיה המלך עושה צדק, ומלת ירננו כפרהסיא וזה אמרים: (ח) חנון. להושיע המשוע אליו, ורחום לשמור עבדו שלא יכשל: (ט) טוב. וכל מלך לא יתכן להיותו טוב רק לאנשים מעט, והשם לבדו טוב כפף, גם המלך לא יתכן לרחם רק על עבדיו

רד"ק

חבונה שפתי (לעיל קי"ט קע"א): וצדקתך ירננו. יאמרו אותם בקול רם בפני בני אדם: (ח) חנון ורחום. אלה המדות שהם טוב וצדקה מאתו, יביעו וירננו כי הוא חנון, שחונן הכריות ונותן להם צרכם, ורחום שמרחם וחומל עליהם ושומר אותם מן הנזקים ומפגעי העולם: ארך אפים. שמאריך אפו לרשעים ולא יענישם מיד: וגדל חסד. הדלי"ת בקמץ וחטף. אמר שהוא גדול חסד שמגדיל חסדו על בני אדם יותר ויותר ממה שהם ראויין לקבל: (ט) טוב ה' כפף. אפילו למיני החיות הבהמות והעופות הוא טוב ומרחם, וכן ראוי לאדם ללכת בדרכיו אלה, ואין לו להשחית החיים כי אם לצורך או להשמר מנזקיהם. וכן מצאנו כי רבינו

מדרשי חז"ל

ליה לשחיטה אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי א"ל זיל לכך נוצרת, אמרי הואיל ולא קא מרחם ליחי עליה יסורין. ועל ידי מעשה הלכו, יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא (היתה שפחתו מכבדת הבית) הוה שדיא בני כרכושא (היו שם בני חולדה) וקא כנשא להו, אמר להו שבקינהו, כתיב ורחמיו על כל מעשיו, אמרי הואיל ומרחם נרחם עליה. (בי"מ פה.)

רבי אליעזר רמי, כתיב טוב ה' לכל וכתוב טוב ה' לקווי. משל לאדם שיש לו פרדס, כשהוא משקה משקה

על פלהון עובדיו:

יהודיך פלהון

עובדך וחסידך יברכך:

ואיקר מלכותך ימרון

וגבורתך ימללון:

יב להודיע לבני נשא

גבורותיו ואיקר שכהוד

מלכותיה: יג מלכותך

(ט) כפף. לרעים ולטובים: על כ

הכריות שבעולם: (י) כפף מעשיך

מעשה ה' בא לו הודאה ושבח:

הנאהבים, והשם לבלהו רחמיו

(י) יודוך. הנהי כל מעשיך יודוך כי

יסיפו להודות לך: (יא) כבוד.

חסידך, שילמדו כבוד מלכותך

(יב) להודיע לבני האדם. שהם קט

הקדוש הזהיר שפחתו שלא לאסוף

עם רמץ הבית, אלא תניחם לו

הבית, אמר לה ורחמיו על כל מעי

(יג) יודוך. אף מיני החיים שאין

יצירתך בהן והכנת מזונותם, יודוך

והרי הם כאילו יודוך: וחסידך.

הה"א הנחה. אמר ומי הם המודי

מתבוננים תמיד במעשיך והם יבו

עת בראותם החידושים המתחדש

והחיקון אשר בחי ובצומח יב

רבותינו ז"ל ברכה לכל דבר כפי

הרואה כן וכך מברך כן. ואמר זו

את כולו כשהוא עווד אינו עווד

כך הקב"ה זן טובים ורעים, אבל

ומשלח שכר אינו אלא לקווי.

ורחמיו על כפף מעשיו. א"ר שו

כל שהוא מדותיו מרחם. רבי יהוש

אמר: טוב ה' לכל ומרחמיו הוא

רבי תנחומא אמר רבי אבא ורבי

במדריגת אחדות גמור רק לפניכם שהוא לשון רבים ועדיין אתה כשאר בני אדם. כי אם היום זרחה וקללה ר"ל מחזיק עצמך כאלו התחלחל היום להרגיל עצמך במדריגת אהבה ויראה"ה זרחה רמו לאהבה. וקללה רמו ליראה דהיינו רצועה לאלקאה (עי' זוה"ק סס). את הזרחה אשר תשמעון כו' י"ל ע"פ המשל אדם שהיה צו חיזה חולשה ר"ל ונתרפה ממנה אזי בכל עת ורגע הוא מעיין ושומע אם חלילה החולשה הזאת מתעורר צו. כן הנמשל בכל אדם צריך בכל עת ורגע לשמוע צעמנו ולעיין אם הוא יוצא ידי חובתו צעשיית מצות ה' אם אין מתעורר צו ח"ו חיזה דבר שאינו הגון וזהו את הזרחה אשר תשמעון ר"ל זה הוא זרחה לאדם אשר תשמעון אל כו' כנ"ל שתשמעו ותעינו תמיד אף צעשיתכם מצותיו ית"ש אם אין אתם מחסרים זהם. והקללה אם לא תשמעו ר"ל אם לא תשגיחו על עצמיכם כנ"ל. לכן צריך האדם להסתכל תמיד ולהשגיח על עצמו בכל עת שזה יהיה זרחה לו ולזרעו עד עולם וק"ל:

או יאמר ראה אנכי נותן לפניכם היו' זרחה כו'. ונקדים לפרש פסוק זכר רצ

טובך יציעו כו' (מהלים קמה, ז) לזכר כתבנו מזה פעמים הרבה שהצדיק הוא מעורר רחמים תמיד ע"י תורתו הקדושה שעוסק זה לשמה וע"י מצותיו ית"ש וע"י השבחים והשירות שמרנן ומשבח להצורא ז"ה יתעלה שאתערותא דלתתא הוא אתערותא דלעילא (וזה"ק לך פמ). והוא דאמרינן בגמ' (עי' מעניינה כה"ל) אין טיפה יורדות מלמעלה אלא אם שני טיפות עולות מלמטה"ה. וזהו זכר רצ טובך יציעו מלשון מים תצעה אש (ישעיה סד, א) כששופכין מים על אש המים מצבעעין וזהו זכר רצ טובך פי' שזכר רצ טובך להשפיע לעולם. יציעו ר"ל לזה צריך אתערותא דלתתא והוא כמשל המים שצבעענים ועולים צ' טיפות מלמטה כן הצדיקים מצבעענים קדושתם ואתערותם דלתתא כפי יכולתם והשי"ת משפיע לעולם רצ טוב ורחמים גדולים * ומה הוא אתערותם דלתתא. ואמר ונדקתך ירננו ר"ל ע"י זדק וחסד שעושים וסיר ושבת שנותנים לו ית' ועי"ו נמתקים הדיינים לך אך גם זאת צריך הצדיק לעורר הגזרות והדיינים על האומות". וזהו כבוד מלכותך יאמרו פי' הצדיקים ע"י מעשיהם הטובים כנ"ל ממשיכים את הצורא ז"ה לעולמות לעשותו מלכות זכר

ורחמים" * וזהו יאמנו (רש"י שמות יט, ג) * והגזרות הקשים דבור (ה) צריכין ג"כ למען גזרותיו - דבני האדם בתום צע"ו (ג) החיל דישראל נקרא אדם ו זהו ראה כנ"ל רמו לז' אהבה הנקרא בשם רל אנכי נותן לפניכם זרחה על האומות * והזרחה ישראל כל זה יהיה זכר וקדושתכם תפע

עשר תעשר את ב כ"ל ע"ד שאמנו מצוה מצוה וזהו הפי מעשר פעם אחד תזכר מצוה זרעך היוצא הז חזכה שכל מצוה זרען העצרה תהיה לשנה שיעלה המעשר כמו העצרה * וכן כל שני כל כו' :

או יאמר עשר תע מלוא להניסה לעשר שכל ו וכמו כן צריך להיות כ לשלמוד האדם התורה בלחזות בנועם שם. וע"ע הגון ומוכשר לקבל אעפ"כ לא תצא הרעות", וע"ע פר שם, וגם מעורר את הדיינים ומתגאה על ישראל". יג. עיין זוה"ק תצא רעח דלא איתכלילת בעשר". טו. עי' זוה"ק ח"א רסו ע רכז ע"ב. יז. ראה פרש וביאיר נתיב שם, ועיין עו

ה. עיין פרשת וירא ד"ה א"י אשרי (כט:). "יש צדיק שעובד באמת להשי"ת ובכל עבודתו שעובד מחזיק עצמו שאינו עובד כלל, שאינו אלא כמתחיל בעבודתו יתעלה", ועיין פרשת תצוה ד"ה וזהו (רא). "הורו לנו חז"ל דרכי מוסר השכל להוכיח בני אדם באופן זה דהיינו שיהיו עוצמים עצמם תמיד בהכנעה גדולה ולא בשום מדריגה רק כמתחיל בעבודת הבורא עתה בסיבה ראשונה המביאה לידי עבודתו ית' שהוא הוריות", וע"ע פרשת קרח ד"ה א"י (שיג:) ובמש"כ בגליון שם, וראה באגרת הקודש (תנו. תסו.). ו. עיין ר"פ תרומה (קפו.), "הצדיק ע"י עוסקו בתורה לשמה ומנדב את לבו למקום ב"ה, ע"י זה הוא מרים ומעלה את הדיינים לשורשם וממתיקם שם, וממילא פועל רחמים וחסדים". ועיין בגליון להלן בסמוך. ז. עיין זוה"ק פנחס רמו ע"ב. ח. עיין פרשת ויצא ד"ה וישא (נה). "הדבורים של אדם המדבר בקדושה נברא מכל דבור ודבור שיצא בקדושה מלאך קדוש, וזהו מלאכי כו' עולים ר"ל הם מעוררים אתערותא דלתתא ויורדים בו היינו אתערותא דלעילא בהשפעות טובות על ישראל", ועיין ר"פ תצוה (קצט.), ובפרשה נשא ד"ה איש (רפג.) ובגליון שם, ושם ד"ה ולבני (רפג:) ובגליון שם. ט. עיין סו"פ וישב (פו.) "הצדיק שהוא משכר כח הגמל של המרכבה טמאה ע"י ג"ח שלו, הצדיק הזה הוא ממשיך השפעות לעולם" עיין שם, ועיין היטב בלקוטי שושנה ד"ה כשרתי (תמו.) ובמש"כ בגליון שם. י. ראה בשפת אמת-בערוזאן פרשת בשלח שמביא מאמר זה בתוספות ביאור. מובא בלחזות בנועם. יא. עיין לקוטי שושנה ד"ה ה' חפץ (תכו.), "ידוע שעיקר כוונת הבורא ב"ה בכריאות העולם להטיב לברואיו, מפני שהוא רב חסד ולא היה עם מי לעשות חסדים הוכרח להמציא העולם כדי לקיים מדת החסד, והכל נעשה ע"י הצדיק הממשיך כל ההשפעות ע"י אתערותא דלתתא, והצדיק יכול להמשיך בפעולותיו מה שרוצה אם לחסד ואם לגבורה, ובמה בתורה, כי הקב"ה ברוב רחמי הגדולים העמיד בתורה מדת גדולה וגבורה, כדי

אוה"ל אלימלך זצ"ל אינזנסק
אכון סוף ימים

יג, ז) מכאן שגאולת מצרים תהיה טפילה נגד גאולה העמיתה, ואם כן קשה הא מהכחוז הנ"ל משמע שלא יעשה נפלאות רק כימי זאת ממצרים, ומי נתלה בני קטן בגדול, ומשמע לכאורה שבמצרים היה יותר נפלאות ממה שיהיה בגאולה המקווה במהרה צימינו אמן. גם קשה קושיית הזוהר הקדוש (מ"ג דף קע"ו ע"א), למה כתיב כימי זאת, הא ציוס אחד יאלו והוה ליה לומר כיוס זאתך וכו'.

הקצ"ה עמנו תמיד, וזה על דרך (שיר השירים רצב פרשה ה' פסקא ג') פתחו לי [פתח] כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, ועל ידי שידעו וזכרו היטב כל ישראל את ראשית מקור הישועה שהתחיל הקצ"ה לעשות על ידי אמנו שרה בנגעים הגדולים שהציא אז רק על צית פרעה, על ידי דבורה ותפילתה של שרה להשם יתברך אז ואמרה למלאך הך, וישראל יספרו מעשה נסים הנ"ל, ועל ידי גודל אמונתם הרחיבו המים של אותה הישועה בכל פעם יותר ויותר, עד שזוה גרמו שיהיה נוצע הישועה יותר בגדלות ורצייה והמשכה, עד שהציא הקצ"ה מכות ונגעים גדולים על כל ארץ מצרים וגאלם על ידי זה לחירות עולם משם. L

74 ונראה על פי דברי חז"ל במדרש (פרקי דר"א פרק כ"ו) על פסוק (בראשית יב, יז) וינגע ד' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אצרים, ותוכן דבריהם, שזה היה הכנה ורמוז על המכות ונגעים שציא הקצ"ה אחר כך קודם גאולה הכללית של מצרים לכל בניה של שרה, והיה אז על דבר שרה שאמרה אז למלאך הך והכה (עיין בראשית רבה פרשה מ"א פסקא ז'), ונעשה מזה רושם והכנה למכות הגדולות שבאו אחר כך. עד כאן תוכן דבריהם ז"ל. ויצוהר הדבר על פי הכחוז (מהלים קמה, ז) וזכר רב טובך יציעו, ואיתא בשם מרן ראש כל בני הגולה הקדוש מו"ה ר' אלימלך זלה"ה מליזענסק (נועם אלימלך ריש פרשה ראה), שעל ידי שמספרים בטובות ונפלאות שעשה השי"ת, כבר על ידי זה נמשך וניתוסף נפלאות וטובות יותר גדולים, כמו ממשין הנוצע דהמקור הוא רק חור קטון וקצר וכששואצין ממנו בתדירות מתרחב ונמשך ונוצע יותר בכל פעם כנודע. וזה זכר רב טובך, על ידי שזוכרין רב טוב שכבר עשה השי"ת עמנו, על ידי זה יציעו - מרחיבין בכל פעם יותר את מעינות הישועה לנצוע בהמשכה ורצייה עלינו. עכ"ד הקדושים בתוספת ביאור. וכן דרכו של

והנה נודע מאמר חז"ל (מנחותא בשלח סימן ט"ו) והזוהר הקדוש (מ"ב דף ק"ז ע"ב) על שנאמר השירה בלשון עמיד, תרעץ, תהרוס, תשלח, שבאמת גאולת מצרים היה סימן אל גאולה העמיתה במהרה צימינו. ולדברינו הנ"ל יוצן, כמו שראשית הישועה במצרים היה כחודו של מחט צצית פרעה לחוד, והיה גאולה רק לנפש אחת היא שרה אמנו, ובאמת היה זה סימן ומקור לישועה גדולה כפתחו של אולם לצוא הנגעים על כללות מדינה גדולה כל ארץ מצרים, ושיגאלו כללות אומה גדולה לאלהים ששים רבוא יוצאי מצרים, והיה בזה פלאי פלאות עד אין לשער ואין להעריך, כי היה מלך ומדינה קשה והיתה מסוגרת בכל מיני סטרא אחרת וכשפים, והקצ"ה בעלמנו עשה פלא כמאמר הכחוז (דברים ד, לו) או הנסה אלקים לצוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים. וכל זאת על ידי האמונה הגדולה שהאמינו וספרו כל ימי היותם בגלות מצרים את הנס שעשה הקצ"ה עם שרה

ספר שפת אמת
 חובלי משולח שרמא פ"ק וי צ"ח
 מתחזק
 בראשית חובל שפת אמת